

1856

"KENTÄLLÄ OIS KIVEMPAA!"

10 - 12 -vuotiaiden juniorijalkapalloilijoiden kokemuksia
vilttiketjussa istumisesta

Mirva Mäkinen

Auli Syrjänen

Liikuntapedagogiikan
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Syksy 1999

TIIVISTELMÄ

Mirva Mäkinen ja Auli Syrjänen. "Kentällä ois kivempaa!" 10 - 12 -vuotiaiden juniorijalkapalloilijoiden kokemuksia vilttiketjussa istumisesta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. 1999. 90 sivua.

Vilttiketju-ilmio on ajankohtainen pohdittaessa lasten syrjäytymistä liikuntaharrastuksen parista. Lopettavatko lapset joukkueurheilun sen vuoksi, että eivät saa riittävästi peliaikaa?

Työmme päätavoitteena on ollut tarkastella vilttiketjuilmiötä juniorijalkapallossa. Päädyimme havainnoimaan pelaajien, valmentajien ja vanhempien toimintaa sekä haastattelemaan pelaajia, jotka saivat vähiten, tai eivät lainkaan, peliaikaa. Tarkoituksemme on ollut selvittää juniorijalkapalloilijan kokemuksia, ajatuksia sekä tunteita vilttiketjussa istumisesta sekä sosiaalisen ympäristön hyväksyntää ja motivaatioilmastoa.

Tutkimuksen kohderyhmään kuului 15 (14 poikaa ja yksi tyttö) 10 - 12 -vuotiasta vilttiketjulaista Jyväskylän seudun neljästä eri joukkueesta. Aineisto kerättiin kesällä ja syksyllä 1998 juniorijoukkueiden peliseurantojen perusteella. Haastattelut tehtiin syksyllä 1998 Jyväskylässä. Aineiston analysointi tapahtui keväällä 1999.

Menetelmältään tutkimus on laadullista, etnografista ja vertailevaa tapaustutkimusta. Keräsimme aineistomme sekä havainnoinnin että teemahaastattelun avulla.

Vilttiketjussa istuvat lapset olivat loppuvuodesta syntyneitä, silmämääräisesti pienikokoisempia kuin joukkueoverinsa. Tutkimuksemme osoitti myös, että vilttiketjulaiset olivat enemmän tehtävä- kuin kilpailusuuntautuneita. Vilttiketjulaisten ulkoinen motivaatio oli vanhempien, kavereiden ja valmentajan vaikutuksesta voimakas. Sisäistä motivaatiota ilmensi pelaajien luontainen käyttäytyminen mielenkiinnon kohteiden mukaan (oheistoiminnot vaihtopenkillä). Ratkaisevinta sisäisen motivaation kannalta oli tehtäväsuuntautunut motivaatioilmasto.

Tutkimusta voidaan hyödyntää yksilötasolla lapsen itsearvostusta ja minäkäsitystä selvitettäessä sekä joukkueetasolla joukkueen yhteisten, lasten ehdoilla rakennettujen, tavoitteiden asettamisessa. Tehtäväsuuntautunut motivaatioilmasto antaa haasteellisuutta ja lisää sisäistä motivaatiota heikoimmilla, usein viltissä istuvilla, pelaajilla.

Tulosten perusteella tärkeä valmentajien, opettajien ja vanhempien tehtävä on sosiaalisten oppimistilanteiden huomioon ottaminen niin lasten urheiluvälillä kuin koululiikunnassa.

Avainsanat: vilttiketju, itsearvostus, minäkäsitys, tavoiteorientaatio, sosiaalinen oppiminen, motivaatioilmasto

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

JOHDANTO

1	VILTTIKETJU	3
2	SOSIAALINEN OPPIMINEN	4
2.1	Ympäristö sosiaalistumisen vaikuttimena	5
2.2	Sijais- ja mallioppiminen	6
2.3	Sosiaalinen kontrolli	7
2.4	Sosiaalinen oppiminen tässä tutkimuksessa	8
3	ITSEARVOSTUS	10
3.1	Itsearvostuksen yhteys liikuntaan	11
3.2	Nolatuksi tulemisen pelko itsearvostuksen koetinkivenä	12
4	MINÄKÄSITYS	14
4.1	Koettu fyysinen pätevyys	15
4.1.1	Ikä	17
4.1.2	Sukupuoli	18
4.1.3	Kehonrakenne	18
5	MOTIVAATIO	20
5.1	Sisäinen ja ulkoinen motivaatio	20
5.1.1	Organisoituun liikuntaan osallis- tuvien lasten motiivit	21
5.2	Tavoiteorientaatio	23
5.2.1	Sosiaalisen ympäristön vaikutus tavoiteorientaatioon	24
5.2.2	Tehtäväsuuntautuneisuus	25
5.2.3	Kilpailusuuntautuneisuus	26

5.2.4	Tehtävä- ja kilpailusuuntautuneiden lasten vertailua	27
5.3	Motivaatioilmasto	28
6	JOUKKUELAJINA JALKAPALLO	31
6.1	Junioritoiminta Keski-Suomen piirissä	31
6.1.1	10 - 12 -vuotiaiden harjoittelu	32
6.1.2	D-junioreiden sarjatoiminta	33
6.1.3	E-junioreiden sarjatoiminta	33
6.1.4	F-junioreiden sarjatoiminta	33
6.2	Pelaajien vaihtosysteemi	34
7	TUTKIMUKSEN VIIITEKEHYS	35
8	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	36
9	TUTKIMUSMENETELMÄT	37
9.1	Tapaustutkimus osana laadullista tutkimusta	37
9.1.1	Etnografinen tutkimus osana tapaustutkimusta	37
9.1.2	Tämä tutkimus etnografisena tutkimuksena	38
9.2	Aineiston keruu	39
9.2.1	Teemahaastattelu	40
9.3	Tutkimuksen suorittaminen	41
9.3.1	Haastatteleminen	42
9.4	Laadullisen aineiston analyysi	43
9.5	Tutkimuksen luotettavuus	45
9.5.1	Reliabiliteetti	46
9.5.1.1	Sisäinen ja ulkoinen reliabiliteetti	47

9.5.2	Validiteetti	47
9.5.2.1	Sisäinen ja ulkoinen validiteetti	48
10	TULOKSET	49
10.1	Jalkapalloharrastuksen aloittaminen	50
10.2	Muut harrastukset	51
10.3	Pelaajien fyysiset ominaisuudet	52
10.4	Sosiaalinen ympäristö	52
10.4.1	Valmentaja	54
10.4.2	Vanhemmat	56
10.4.3	Kaverit	57
10.5	Voitto ja tappio	59
10.5.1	"Jälkipelit"	60
10.6	Minä pelaajana	61
10.7	Lasten kokemukset, ajatukset ja tuntemukset vilttiketjusta	62
10.7.1	Epäonnistumisen pelko	66
11	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	68
11.1	Sosiaalisen ympäristön vaikutus viltissä istuvan lapsen motiiveihin	70
11.2	Vilttiketjussa istuvat lapset	71
11.2.1	Sosiaalinen oppiminen	72
11.2.2	Itsearvostus ja minäkäsitys	73
11.3	Vilttiketjulaisten tavoiteorientaatio ja joukkueen motivaatioilmasto	74
11.4	Tutkimuksen pohjalta tehtyjä johtopää- töksiä	75
11.5	Tutkimuksen tekemisen ja luotetta- vuuden arviointia	77

LÄHTEET

LIITTEET

JOHDANTO

Jalkapalloilun junioritoiminta on kehittynyt huimasti muutamassa vuodessa. Sääntöjä on muutettu muun muassa siten, että jokaisen pelaajan on saatava peliaikaa. Niin sanotut *minisäännöt* antavat siten heikoille pelaajille mahdollisuuden sopeutua kilpaurheilun pariin. Minisääntöjen tulisi ohjata valmentajaa toimimaan lasten ehdoilla. "Kentällä ois kivempaa" - kommentti kertoo kuitenkin, että näin ei aina toimita.

Nuoruusiässä ikäkausiturheilu luo kasvatuksellisen perustan yksilön jatkuvalle myönteiselle suhtautumiselle liikuntaharrastusta kohtaan (Hallman 1983, 100). Kuinka on vilttiketjussa istuvan lapsen laita? Vilttiketjussa istuminen ei varmaanakaan aina anna junioripelaajille elämyksiä harrastuksensa parissa. Kouluikäiset lapset hakeutuvat sellaisten harrastusten pariin, jotka vahvistavat itsetuntoa, auttavat tutustumaan samanikäisiin ja kehittävät heitä psykososiaalisesti (Hallman 1983, 100).

Kiinnostuimme jalkapallosta, koska harrastajamäärät ovat siinä korkeimmillaan 10 - 12 -vuotiaiden joukossa. Toisaalta 13 - 14 -vuotiaiden poikien parissa jalkapalloharrastajien määrä on laskenut, vaikka 1990-luvulla rekisteröityjen pelaajien määrä on kasvanut joka vuosi. Suurin pelaajamäärien pudotus tapahtuu ikäluokista 13 - 15 -vuotiaat. (Kalliopuska, Miettinen & Nykänen 1995, 4.) Lisäksi halusimme selvittää, mitä tapahtuu 10 - 12 -vuotiaiden lasten valmennustoiminnassa; saavatko he tarpeeksi peliaikaa.

Työn tarkoituksena on selventää jalkapallon nykytilannetta vilttiketjussa istuvan 10 - 12 -vuotiaan lapsen näkökulmasta. On tärkeää, että lasten liikuntaharrastukset säilyisivät po-

sitiivisten kokemusten myötä läpi elämän. Urheilu voi tarjota mahdollisuuksia minäkäsityksen positiiviselle kehitymiselle. Positiiviset vaikutukset ovat riippuvaisia kuitenkin niistä sosiaalisista tilanteista, joita urheilun yhteydessä luodaan (Telama 1983, 83). Lisäksi urheilun vaikutus lapsen kehitykseen on riippuvainen siitä, miten sosiaaliset tilanteet järjestetään ja millä tavalla lapsiin urheilussa suhtaudutaan (Telama 1983, 89).

Urheilutilanteiden sosiaalisuuden korostaminen ja tilanteiden luominen lasta kannustavaan suuntaan, hänen heikkouksistaan huolimatta, on ensiarvoisen tärkeää. Vaikka urheilussa on tärkeää se, että saa tyydytystä osaamisesta, oppimisesta, voittamisesta sekä ihailluksi tulemisesta (Piilinen 1983, 97), ei valmentajien pitäisi keskittyä vain voiton saamiseen ja sen jännittämiseen (Telama 1983, 87). Lasten urheilussa tulisi kiinnittää enemmän huomiota lasten käyttäytymiseen kilpailun yhteydessä. Urheilupsykologia on perinteisesti kohdistunut suoritustason problematiikkaan tai urheilijoiden valitsemisen ongelmiin (Telama 1983, 87, 83).

1 VILTTIKETJU

Nimitys vilttiketju on lähtöisin jääkiekosta. Ennen jäähallien olemassa oloa, vaihdossa olevat lapset istuivat viltin alla lämmittelemässä. Myöhemmin sitä joukkoa, jotka eivät päässeet kentälle tai istuivat vaihtopenkillä pitempään kuin muut pelaajat, alettiin kutsua vilttiketjuksi. Tässä tutkimuksessa käytämme nimitystä *vilttiketjussa istuvat lapset* niistä juniorijalkapalloilijoista, jotka saavat vähän tai eivät lainkaan peliaikaa.

Kalliopuskan, Miettisen ja Nykäsen (1995, 13) mukaan jalkapallossa sekä jääkiekossa lapsi pettyy joutuessaan olemaan vilttiketjussa, kun muut lapset pelaavat. Seurojen tehtävänä olisi kasvattaa lapsista innostuneita sekä harrastuksensa säilyttäviä pelaajia.

Hyvin menestyvillä, eteenpäin pyrkivillä nuorilla urheilijoilla on suuret suorituspainet. Putoajilla on taas toisenlaisia ongelmia. Monet haluaisivat olla joukossa mukana, mutta jos suoritukset eivät ole kyllin hyviä, he syrjäytyvät kilpailuista ja pettyvät valmennukseen. Jos seuran päättävöitteena luullaan olevan kykyjen etsiminen ja "kouluminen", harrastajaliikkujat tuntevat ehkä jäävänsä vähälle huomiolle. (Saarinen, Ruoppila & Korkiakangas 1991, 203.)

2 SOSIAALINEN OPPIMINEN

Enkenbergin (1998, 165) mukaan oppimisen perusta sosiaalisessa oppimisessa on ensi sijassa sosiaalisessa ympäristössä ja kulttuurissa. Sosiaalinen oppiminen tarkoittaaakin kykyä olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa sekä fyysisesti että sosiaalisesti (Bandura 1977, 16-20; Yang 1997, 88; Enkenberg 1998, 165). Oppimistapahtumaa, jossa oppimishahvistuksilla on sosiaalisesta ympäristöstä riippuva vaikutus, voidaan nimittää sosiaaliseksi oppimiseksi (Enkenberg 1998, 165-166).

Käyttäytymistä ja sen muutoksia vuorovaikutusprosessina voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisen oppimisen teorian avulla (Takala 1974, 174; Peltonen & Ruohotie 1992, 68). Sosiaalisen oppimisen keskeisiä elementtejä ovat ulkoiset tapahtumat, kognitiiviset prosessit ja sisäiset seuraukset (Peltonen & Ruohotie 1992, 68). Yleisesti myös uskotaan, että urheilulla on tärkeä rooli sosialisatiossa: lapset ovat kosketuksessa sosiaalisen järjestyksen ja yhteiskunnassa vallitsevien arvojen kanssa (Roberts 1984).

Sosiaalisen oppimisen teoriat ovat painottaneet mallien tärkeyttä lapsuudessa. Sosiaalistumisen vaikutinten spesifimpi näkökanta yhdistetään nimenomaan roolimallien käsitteeseen - yksilöihin (todellisiin tai symbolisiin), joiden asenteet, arvot ja sosiaaliset vastaukset ovat ohjanneet käyttäytymistä. (Greendorfer 1977, 305.) Roolien omaksumista ei voida kuitenkaan selittää vain mallioppimisen tuloksena, koska roolien oppimista tapahtuu myös siten, että lapsi on tiettyjen rooliodotusten ympäröimä, joihin hän mukautuu. Tällöin lapsi käyttäytyy esimerkiksi vanhempien odottamalla tavalla. (Takala 1974, 176.)

Sosiaalistumiseen liitetään myös kognitiivisen oppimisen osuus. Toiminnan vaihtoehtojen tiedostaminen sekä toimin-

nasta aiheutuvien seurausten ennakointi ajattelun avulla liittyy kognitiivisiin toimintoihin, joilla on huomattava osuus sosiaalistumisessa. Kun lapsi samastuu omaan sukupuoleensa, se edellyttää häneltä niin muiden ihmisten luokittamista kuin itsensä suhteuttamista näihin luokkiin. Tällöin nousevat esille luokittamisen ja käsitteenmuodostuksen prosessit sosiaalistumisessa. (Takala 1974, 176-177.)

2.1 Ympäristö sosiaalistumisen vaikuttimena

Käyttäytymisen muutokset tapahtuvat sosiaalisen oppimisteorian mukaan vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa. Oppiminen joko antaa informaatiota, toimii motivoijana tai opastaa/vahvistaa myöhempiä toimintoja. (Bandura 1977, 16-20; Enkenberg 1998, 165-166.) Johonkin liittymisen, kuuluminen, hyväksytyksi tuleminen, osallistuminen ja vaikuttaminen ovat Jauhiaisen ja Eskolan (1994, 15) mukaan yksilön kehitykselle olennaisia tärkeitä asioita. Ihminen joutuu jatkuvasti suhteuttamaan itseään ympäristöönsä osallistuessaan ryhmän toimintaan ja vastatessaan toisten odotuksiin.

Vuorovaikutuksen syntymisen esteenä voi olla muun muassa se, ettei lapsella ole tovereiden arvostamia motorisia taitoja. Toveriryhmän toimintaan osallistuminen voi tuolloin olla vaikeaa. Lapsi havaitsee olevansa syrjitty ja eristäytynyt tovereistaan. Tällöin hän saa toveripiirissään vähemmän tilaisuuksia opetella sosiaalisia taitoja. (Kahila 1993, 22-23.)

Useat vaikuttimet voivat olla merkittäviä tekijöitä urheilun sosiaalistumisprosessissa. Urheilu tulee mielenkiintoiseksi, kun alkukannustin otetaan vastaan osallistuvilta kavereilta. Kannustin on vahvempi, kun se otetaan vastaan kotiympäristössä ja tarkastellaan urheilua tärkeänä elämän

näkökohtana. (Greendorfer 1977, 305.) Malumphy (1970) vahvistaa käsityksiä siitä, että perhe on tärkein syy urheiluun osallistumiseen (Greendorfer 1977, 305.) Isän liikuntaharrastus selittää 9 - 12 -vuotiaan lapsen sen hetkistä liikuntaharrastusta joko suoraan tai välillisesti. Isän koulutus ja perheen asuinpaikka heijastuivat lasten fyysiseen aktiivisuuteen vain isän liikuntaharrastuksen kautta. (Yang 1997, 67, 86-87.)

2.2 Sijais- ja mallioppiminen

Sijais- ja mallioppien merkitys korostuu Banduran (1977, 22-23, 117-118) teoriassa. Käsitteet *jäljittelemällä oppiminen (matkiminen)*, *havainnoimalla oppiminen* sekä *malli- ja sijaisoppiminen* viittaavat kaikki samantyyppiseen tapahtumaan, jossa käyttäytyminen muuttuu esimerkkiyksilöltä saatujen sosiaalisten vaikutteiden tai niiden palkitsevuuden ansiosta. Sijais- tai mallioppien avulla laajennetaan operationaalisen ehdollistamisen teoriaa siten, että se selittää, miten yksilö prosessoi ympäristöärsyksiä. Teorian avulla voidaan ymmärtää, miksi samankaltaiset ihmiset käyttäytyvät eri tavoin samassa tilanteessa. (Peltonen & Ruohotie 1992, 70.)

Rainion (1974, 62) mukaan lasten maailmassa differentoituminen eli erilaistuminen on vähäistä sekä sosiaaliset tilanteet ovat toistensa kaltaisia, jolloin toimintareaktiot muodostuvat melko kokonaisvaltaisiksi. Lapsille on luonnollista, että he matkivat toisen yksilön käyttäytymistä. Tällöin oppiminen saa määrätyn suunnan sen mukaan palkitaanko vai rangaistaanko kyseenomainen reaktio. Tällaista sosiaalisen oppimisen muotoa nimitetään mallioppimiseksi. Mallioppimiselle (Eskola 1974, 37) on ominaista, että yksilö muuttaa käyttäytymistään tai ajatteluaan havainnoimalla todellista tai symbolista mallia. Yksilö siis oppii omien ko-

kemustensa kautta sekä havainnoimalla muita. Hän tekee myös havaintoja toisten toimintatavoista sekä siitä, mitä seurauksia tästä toiminnasta voi koitua, ja ottaa huomioon tämän omassa käyttäytymisessään. Tällöin tapahtuu oppimista niin sanotun sijaisvahvistamisen välityksellä. (Takala 1974, 175.)

2.3 Sosiaalinen kontrolli

Termillä "sosiaalinen kontrolli" on kaksi erilaista merkitystä: toisella tarkoitetaan poikkeavan käyttäytymisen kontrollointia ja toisella auktoriteetin eli legitiimin vallan säilyttämisen ongelmia (Takala 1974, 49). Tässä tutkimuksessa kontrollilla tarkoitetaan juuri ihmisten välittömässä vuorovaikutuksessa esiintyvää sosiaalista kontrollia, siis tiettyjä systeemien piirteitä, jotka ovat itesesäätöisiä.

Sellainen lapsi, joka on taitava urheilussa sekä muissa harrastuksissa, saa helpommin muiden lasten arvostusta osakseen (Evans & Roberts 1987). Näyttää siis siltä, että urheilevana yksilönä lapsi saa vahvan sosiaalisen edun muiden lasten keskuudessa (Buchanan, Blankenbaker & Cotten 1976) Keskenään tasavertaisten yksilöiden joukossa lapset saavat palautetta sekä positiivisten että negatiivisten reaktioiden ilmaisemisesta. He siis voivat kokea positiiviset reaktiot palkitseviksi ja negatiiviset reaktiot kielteisiksi seuraamuksiksi. Ajan myötä lapset kuitenkin oppivat tasapainottamaan positiivisten ja negatiivisten reaktioiden ilmaisemista ja välttämään sellaisten negatiivisten reaktioiden ilmaisemista, joista koituu kielteisiä sosiaalisia seurauksia heidän itsensä kannalta. (Takala 1974, 181.)

Evans (1985) tutki joukkueen valintatapahtumaa 8 - 12 - vuotiailla lapsilla: joukkueen kapteenit (ryhmän johtajat)

olivat melkein aina taitavimpia pelaajia ja joukkueet valittiin tiukan hierarkian mukaan, joka perustui pelaajan taitavuuteen. Sekä kapteeni että muut johtajaroolin omaavat pojat joukkueessa päättivät siitä, ketkä saavat pelata heidän joukkueessaan. Evansin ja Robertsinkin (1987) mukaan fyysisiltä taidoiltaan heikoimmat pojat valittiin joukkueeseen viimeisinä tai ei lainkaan. Jos heidät valittiin, siirrettiin heidät vähemmän tärkeisiin rooleihin tai heitä ei otettu peliin lainkaan mukaan.

Fyysisiltä taidoiltaan taitavat lapset ovat suosittuja joukkuetta valittaessa. Taitavat lapset ovat suositumpia kavereiden keskuudessa kuin vähemmän taitavat, jolloin taitavien lasten kehitys ja kaverisuhteet vahvistuvat entistään. Tilanne on sen sijaan huonompi niiden lasten kohdalla, jotka arvelevat olevansa fyysisiltä taidoiltaan heikkoja. Lapset, jotka valitaan joukkueeseen viimeisenä ja joille annetaan vähemmän tärkeitä rooleja pelissä, saavat myös vähemmän mahdollisuuksia pelata muiden lasten kanssa. Osa näistä lapsista on tyytyväisiä tähän tilanteeseen, toiset ovat onnettomia ja toiset vetäytyvät syrjään tai yrittävät sekoittaa toisten peliä. Tämä heikentää kaverisuhteita. (Evans 1985.)

2.4 Sosiaalinen oppiminen tässä tutkimuksessa

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä juniorijalkapalloilijoiden harjoitus- ja pelitilanteisiin että joukkueen vuorovaikutukseen liittyviä prosesseja ja tilanteita. Kaikkea vuorovaikutusta määräävät siihen osallistuvien yksilöiden fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kehityshistoriaan kuuluvat tekijät, joiden antamassa viitekehyksessä joukkue toimii. Joukkueen tulisi olla sosiaalisen oppimisen kannalta turvallinen paikka, jossa voi myös epäonnistua. Onnistumisen tai epäonnistumisen hetkellä so-

siaalisen ympäristön reaktiot ovat erittäin merkittäviä nuorelle ja niiden avulla hän analysoi käsityksiään ja odotuksiaan. (Uusikylä 1994.)

3 ITSEARVOSTUS

Tässä tutkimuksessa itsearvostuksen ja -tunnon käsitteet tarkoittavat samaa asiaa. Itsetunto on yleiskielen ilmaisu ja tarkoittaa lähinnä itsearvostusta. Lisäksi eri tutkijat käyttävät näitä käsitteitä hieman eri tavalla, mutta tarkoittavat samaa asiaa.

Itsetunto on osa ihmisen minäkuva. Minäkuva eli minäkäsitys on se käsitys, joka ihmisellä on itsestään ja sitä, millaisena hän itseään pitää ja minkälaisin määrein hän itseään, tavoitteitaan tai arvomaailmaansa kuvaa. Ihmisen itsearvostus on hänen minäkäsityksensä positiivisuuden ja negatiivisuuden määrä. Se on hänen sisäinen tunteensa siitä, että hän on hyvä ja arvokas. Se ei ole ulkoista menestymistä, selviämistä eikä "pärjäämistä". (Keltinkangas-Järvinen 1994, 16.) Myös Rosenberg (1985, 209-210) muistuttaa, että korkea itsearvostus ja positiivinen minäkäsitys eivät tarkoita ylemmyyden ja täydellisyyden tunteita. Nuoren itsetunnon tukena on hyvä harrastus, ja yhdestä urheilulajista innostuminen johtaa usein toisista urheilulajeista kiinnostumiseen (Kalliopuska 1986; 1989).

Itsearvostukseltaan vahva hyötyy eniten julkisesta palautteesta, sillä hän kokee sen lisäävän itsetuntoaan, kun taas itsetunnotaan heikko pyrkii palautetilanteissa suojelemaan minäänsä. Ihmisen vahva itsetunto perustuu tietoisuuteen omasta yksilöllisyydestä, mikä edellyttää, että yksilö osaa kuvata itseään. Vahva itsetunto edellyttää selviä ja realistisia tavoitteita toiminnalle. Tavoitteiden tulisi olla konkreettisia ja mitattavissa olevia, jotta oppija voi arvioida edistymistään. Toisaalta niiden tulisi olla saavutettavissa ja jaettavissa osatavoitteisiin sekä olla yksilöllisiä ja yksilön itsensä asettamia, jolloin hän itse sitoutuu niiden toteuttamiseen. (Aho 1996, 53-78.)

Itsetunto on siis:

- * tunnetta, että olen hyvä
 - * itseluottamusta ja itsensä arvostamista
 - * oman elämän näkemistä arvokkaana ja ainutkertaisena
 - * kykyä arvostaa muita ihmisiä
 - * itsenäisyyttä oman elämän ratkaisuissa ja riippumattomuutta muiden mielipiteistä
 - * epäonnistumisten ja pettymysten sietämistä
- (Keltinkangas-Järvinen 1994, 17-22; Rosenberg 1985, 206)

3.1 Itsearvostuksen yhteys liikuntaan

Björkmanin (1982, 84, 121) mukaan henkilöt, joilla on alhainen itseluottamus, ovat kuitenkin yhtä halukkaita saamaan menestystä kuin korkean itseluottamuksen omaavat. Ero näiden kahden välillä on se, etteivät alhaisen itseluottamuksen omaavat henkilöt usko menestyvänsä. Tämän vuoksi heidän pyrkimystasonsa on myös alhainen ja heidän käyttäytymistään leimaa yrityshaluttomuus ja epäuskosta johtuva pessimismi, mikä vähentää motivaatiota. Tämä on erityisen hankalaa urheilun kannalta. Eräs menetelmä itseluottamuksen kehittämiseksi on ajattelutapamme ja asenteittemme muuttaminen ja nimenomaan myönteisyyden kehittäminen.

Liikuntaharjoitukseen osallistuminen vahvistaa itsearvostusta. Liikuntaharjoituksilla, koetulla fyysisellä pätevyydellä sekä yleisellä itsearvostuksella on yhteyttä. Itsearvostusta vahvistavia menetelmiä liikunnassa ovat yksilöllinen palaute, itsearviointimenetelmät, realististen tavoitteiden asettaminen sekä onnistumisen kokemukset. (Sarlin 1995, 59-60.)

Smith, Smoll ja Curtis (1979) tutkivat valmentajakoulutuksen käyneen ja käymättömän valmentajan vaikutusta lasten organisoidussa urheilussa. Tulokset osoittavat, että koulu-

tetun valmentajan ryhmässä lasten itsearvostus vahvistui, ja he pitivät sekä valmentajastaan että joukkuetovereistaan enemmän kuin ne lapset, jotka urheilivat kouluttamattoman valmentajan ryhmässä. Tämä näkyi erityisesti sellaisten lasten kohdalla, joilla oli jo alkukaudesta heikko itsearvostus. Smith ja Smoll (1990) havaitsivat myös, että lapset, joilla oli heikko itsearvostus, pitivät enemmän sellaisesta valmentajasta, joka kannusti, tuki ja ohjasi heidän suorituksiaan. Barnetin, Smollin ja Smithin (1992) tutkimustuloksissa 95 prosenttia (n=76) kouluttautuneiden valmentajien valmennettavista ja 74 prosenttia (n=80) kouluttamattoman valmentajan pelaajista jatkoivat harrastustaan vielä seuraavalla kaudella.

3.2 Nolatuksi tulemisen pelko itsearvostuksen koetinkivenä

Kuinka vilttiketjussa istuminen vaikuttaa lasten itsearvostukseen? Kuinka joukkuetoverit suhtautuvat vilttiketjulaisiin ja kuinka suuri nolatuksi tulemisen pelko viltissä istuvilla lapsilla on?

Suomalaisen lapsen suurimpia pelkoja on nolatuksi tulemisen pelko. Lapsen kokemus osaamattomuudesta on pelko joutua tovereiden nolaamaksi. Tässä ilmenee perinteen piilovaikutus. Vaikka valmentaja ei hyväksyisi nolaamista eikä varsinaisesti nolaisi ketään, eivät lasten pelot silti ole pelkästään kuvitteellisia. Nolaaminen on jäänyt elämään kasvatuskulttuuriimme. Sitä ei ole saatu karsituksi pois, eikä se ole kääntynyt lapsen arvostamiseksi. (Keltinkangas-Järvinen 1994, 189.) Minäkäsityksen vahvistaminen edellyttää psykologisesti turvallista ilmapiiriä, eli lapsen pitää saada olla oma itsensä ilman pelkoa nöyryytyksestä, vähätelystä tai pilkasta (Aho 1996, 48). Lapsi, joka on varma arvostuksistaan ja tovereidensa avusta, luottaa itseensä vaikeissakin tehtävissä enemmän kuin lapsi, jonka täytyy

pelätä tovereidensa moitteita ja syrjintää (Murto 1989, 11-12).

Lapset ovat melko hyvin selvillä siitä, mitä toiset heistä ajattelevat ja itsekin ajattelevat itsestään samalla tavoin. Tovereilta saatu palaute ja arviointi suorituksista vaikuttaa voimakkaammin lasten itseluottamuksen kehitykseen kuin aikuisten antama palaute. Tämän vuoksi olisi tärkeää osata vaikuttaa lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Murto 1989, 12-13.) Aho (1996, 48) toteaa esimerkiksi, että opettaja tuntee suhteellisen heikosti oppilaidensa keskinäisiä suhteita. Suhteisiin vaikuttamisen perusedellytys on kuitenkin niiden merkityksen tiedostamisessa ja tuntemisessa.

Negatiivista persoonallisuuden kehityksen kannalta on, jos lapsi ja nuori tuntee ihmisarvonsa riippuvan saavutetuista pistemääristä, arvosteluista, tiedoista ja taidoista. Hänen itsetuntonsa etsii mahdollisuuksia osoittaa pätevyytensä muille suoritustensa avulla. (Saarinen ym. 1991, 161.)

4 MINÄKÄSITYS

Useimmissa tapauksissa minäkäsityksellä tarkoitetaan yksilön kokemuksia ja havaintoja siitä, mitä hän ajattelee itsestään ja kuinka hän arvioi itseään. Minäkäsitys on myös sosiaalinen käsite siinä suhteessa, että itsensä havaitseminen ja arviointi tapahtuu suhteessa muihin yksilöihin. Puhuttaessa itsearvostuksesta tai omanarvontunnosta, korostetaan tuolloin minäkäsityksen arvioivaa puolta. Liikunta ja urheilu antavat mahdollisuuden minäkäsityksen kehittymiselle: yksilö voi arvioida ja havainnoida omaa käyttäytymistään ja omia kykyjään suhteessa toisiin yksilöihin. (Telama 1983, 85.)

Minäkäsitys sisältyy tärkeimpiin minän alueisiin. Minäkäsitys on kuitenkin minää suppeampi käsite, joka tarkoittaa sitä, miten yksilö asennoituu itseensä ja millaisen kokonaisnäkömyksen hän muodostaa itsestään. Kokonaisnäkemys taas sisältää sekä kognitiivisen että affektiivisen, evaluoivan, aspektin. Minäkäsitystä pidetään yhtenä persoonallisuuden ytimenä. Burns (1979; 1982) mukaan minäkäsityksestä on erotettavissa useita perspektiivejä sekä osa-alueita, joiden painoarvo on eri ihmiselle erilainen (Purkey 1970, 7-13).

Ihmisen minäkäsitys muuttuu ja muokkautuu eniten 5 - 12 -vuoden iässä, jonka jälkeen se on suhteellisen pysyvä. Minäkäsityksen pysyvyys helpottaa yksilöä säilyttämään psyykkisen tasapainonsa. (Aho 1996, 34-37.)

Minäkäsitys opitaan ihmisten ollessa vuorovaikutussuhteessa toistensa kanssa. Se, miten yksilölle tärkeät ihmiset häneen suhtautuvat sekä millaista palautetta hän saa, on tärkeä merkitys minäkäsityksen kehittymisen kannalta. (Burns 1979; 1982, Rogers 1983; Lintunen 1997.) Lisäksi motiva-

tiotekijät sekä psyykinen hyvinvointi ovat yhteydessä minäkäsityksen kanssa (Lintunen 1997).

Ihmisellä on taipumus vastustaa, torjua ja kieltää hänen omien käsitystensä vastainen informaatio. Erityisen vaikeaa on muuttaa negatiivisia käsityksiä itsestä. (Aho 1996, 34-37.) Sen vuoksi yksilöillä, joilla on negatiivinen minäkäsitys, on suurempi tarve hyväksyntään kuin niillä, joilla on positiivinen minäkäsitys (Sarlin 1995, 111).

Harter (1990a, Sarlin 1995, 35) kuvaa moniulotteisessa minäkäsitysmallissaan 8 - 12 -vuotiaiden tärkeimmiksi kokemia asioita. Ala-asteen ylimpien luokkien oppilailla itsearvostukseen yhteydessä oleva tärkein tekijä oli koettu ulkonäkö. Tässä tutkimuksessa lapsen itsearvostusta ja minäkäsitystä selittävä tekijä on koettu sosiaalinen hyväksyntä (vanhemmat, valmentajat sekä kaverit). (Harter 1990a.)

Kokeellisissa minäkäsitys-tutkimuksissa on todettu muun muassa, että sellainen organisoitu liikuntaohjelma, jonka ohessa liikuntataidot paranevat, saattaa vaikuttaa myönteisesti lapsen minäkuvaan (Telama 1983, 85).

4.1 Koettu fyysinen pätevyys

Nuoria jalkapalloilijoita tutkinut Jirkovsky (1985 64-65, 77, 104-105) ei pystynyt todentamaan organisoidun liikuntaharrastuksen kehittävän lapsen itsearvostusta tai koettua fyysistä pätevyyttä. Toisaalta neljän vuoden aktiivisen liikunnan harrastuksen todettiin lisäävän lasten koettua fyysistä pätevyyttä, mutta ei itsearvostusta (Lintunen 1995, 46-55).

Sarlin (1995, 110) havaitsi koetun fyysisen pätevyyden olevan tärkein minäkäsityksen osa-alue ala-asteella, joten sen

merkitys itsearvostuksen kehittymiselle on suuri. Fyysisen kypsymisen, fyysisten heikkouksien, kehon fyysisten ominaisuuksien ja minäkäsityksen välillä on Jersildin (1969, 143) tutkimuksessa selvää yhteyttä. Fyysisillä prosesseilla on myös merkitystä minäkäsityksen muodostumiselle; siinä lapsi tulee tietoisiksi omista fyysistä ominaisuuksistaan. Sillä on erityisen tärkeä merkitys minän kehittymisen varhaisissa vaiheissa, ja se on osa yleistä minäkäsitystä sekä omanarvontuntoa läpi elämän (Pölkki 1978a; Vuorinen 1983). Toisaalta positiivisen itsearvostuksen kehittämisessä koettu fyysinen pätevyys toimii välittävänä tekijänä, ja kun lapsi kokee olevansa liikunnassa hyvä, on hänen itsearvostuksensaakin hyvä (Sarlin 1996).

Fyysisen minäkäsityksen muodostumista pidetään keskeisenä erityisesti lapsuudessa (Lintunen 1987) ja koettu fyysinen pätevyys on tärkeä tekijä minäkäsitysprosessissa ala-asteen aikana (Sarlin 1996). Fyysinen minäkäsitys voidaan jakaa Lintusen (1987) mukaan kahteen osa-alueeseen: kehon rakenteen ja ulkonäön viehättävyyden sekä fyysisen kyvykkyyden kokemiseen.

Liikuntaharrastuksen aloittavilla pojilla oli korkeammat koetun kunnan arvot kuin liikuntaa harrastamattomilla. Kokemukset omasta kunnosta tulivat tytöillä realistisemmiksi ja pojilla epärealistisemmiksi 11 - 15 -ikävuosien aikana. Fyysiset pätevyyskokemukset kuitenkin kasvoivat liikuntaharrastuksen seurauksena ja fyysinen suorituskyyky oli pojille tärkeämpää kuin tytöille. (Lintunen 1995.)

Minäkäsityksen kannalta itsearviointi on tärkeää. Kun lapsi oppii arvioimaan itseään ja suorituksiaan, hänelle tulee tunne, että hän voi kontrolloida ja hallita omaa toimintaansa. Tällöin hän ei ole aina riippuvainen ulkoisesta palautteesta suoritustilanteessa. (Aho 1996, 50.) Lapsi, erityisesti poika, joka on motoriselta kehitykseltään viiväs-

tynyt tai jolla on motorisia häiriöitä, leimautuu helposti kielteisellä tavalla, mikä saattaa häiritä hänen sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä (Saarinen ym. 1991, 117).

4.1.1 Ikä

Tässä yhteydessä iällä tarkoitetaan samana kalenterivuonna syntyneiden lasten syntymäajankohtaa (alku-/loppuvuodesta syntyneet) sekä sitä, mikä on iän ja koetun fyysisen pätevyyden välinen yhteys.

Ala-asteen (1 - 6 luokkien) aikana muokkautuvat käsitykset itsestä. Ala-asteikä on positiivisen realistisen minäkäsityksen rakentamisen herkkyyuskautta, jolloin luotuja käsityksiä on vaikea myöhemmin muuttaa. Tällä ikäkaudella on ratkaiseva merkitys koetun fyysisen pätevyyden rakentamisessa. Lisäksi itsensä kokeminen fyysisesti päteväksi liittyy siihen, miten vankalle pohjalle liikunnallinen elämäntapa ankkuroituu. (Sarlin 1996.)

Myöhäislapsuudessa, 8 - 12 -vuotiailla, on keskimäärin myönteinen käsitys fyysisistä ominaisuuksistaan (Lintunen, Rahkila, Silvennoinen & Österback 1984, 225). Sarlin (1995, 61) päätyi samansuuntaisiin tuloksiin fyysisesti hyväkuntoisilla, neljäs- ja kuudesluokkalaisilla, joilla oli merkittävästi parempi minäkäsitys kuin huonokuntoisilla ikätovereillaan. Koetun fyysisen pätevyyden sekä suorituskäytökijöiden (esimerkiksi pallonkäsittelytaidot) välillä havaittiin yhteyksiä 6 - 10 -vuotiailla. Mitä paremmat yksilön fyysiset tekijät ovat, sitä voimakkaampina suorituskäytökijät ilmenevät.

4.1.2 Sukupuoli

Lintusen ym. (1984, 231) lapsiurheilututkimuksen mukaan pojat arvioivat yleisesti itseään tyttöjä myönteisemmin ja poikien fyysisen minäkäsityksen yhteydet yleiseen itsearvostukseen olivat tyttöjä voimakkaampia. Tyttöillä taas on hieman realistisemmat käsitykset omasta fyysisestä pätevyydestään kuin pojilla. Liikuntaa harrastavilla lapsilla on korkeammat fyysisen pätevyyden kokemukset kuin liikuntaa harrastamattomilla. (Harter 1988; Lintunen, Leskinen, Oinonen, Salinto & Rahkila 1993,9; Lintunen 1995 46-55.) Lisäksi fyysisen kunnon on havaittu olevan yhteydessä minäkäsitykseen enemmän pojilla kuin tytöillä (Olow 1985, 346-355).

4.1.3 Kehonrakenne

Nuoret voidaan luokitella myös biologisen kypsyamisasteen mukaan niin sanotulla luustoiän määrityksellä, jossa tarkastellaan kädestä otettua röntgenkuvaa ja verrataan luuston kehittyneisyyttä standardikuviin. Suomalaistutkimuksessa (Österback 1987), jossa tutkittiin 9 - 16 -vuotiaita poikia, vuoden viivästyminen luuston kehityksessä kalenteri-ikäen nähden merkitsi 4,5 senttimetriä pienempää pituutta ja 4,3 kiloa vähemmän painoa. Fyysisessä suorituskyvyssä tämä merkitsi noin 2,5 prosenttia matalampaa korkeutta pystysuorassa hypyssä, 1,5 prosenttia huonompaa hyppytehoa sarjahyppytestissä ja noin 1 prosentin hitaampaa pallonheittonopeutta. Tämä todistaa, että lasten ja nuorten kilpaurheilussa kalenteri-ikäen perustuva sarjajako ei mahdollista kilpailijoille tasavertaisia lähtökohtia. (Pekkarinen 1989, 75.)

Tyttöjen kasvupyrähdys alkaa 10 - 11 -vuoden iässä, kun taas poikien pari vuotta myöhemmin. Tytöt kasvavat kasvupyrähdysen aikana enimmillään keskimäärin yhdeksän sentti-

metriä vuodessa, pojat hieman enemmän. (Pekkarinen 1989, 73.)

Pojilla on yleistä, että ennen varsinaista kasvupyrähdystä alaraajat ja jalkaterät kasvavat suhteellisesti muuta var-
taloa nopeammin. Alaraajojen kasvulla ja kehon koolla on huomattavia edellytyksiä moniin urheilusuorituksiin. Tämä merkitsee usein sitä, että sopivien urheilijatyyppeiden etsiminen kehonrakenteen perusteella aloitetaan hyvin varhaisessa vaiheessa. Monissa urheilulajeissa menestyvät urheilijat ovat kookkaita, jolloin lasten ollessa kasvuikäisiä, valmentajat pyrkivät valitsemaan valmennusryhmiin nimenomaan kookkaita lapsia ja nuoria. Seurauksena voi olla, että ainoastaan tietyn tyyppisen kehonrakenteen omaavilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus päästä valmennusryhmiin ja edustusjoukkueisiin. (Pekkarinen 1989, 73-74.)

Se, missä määrin ja missä iässä harjoittelu alkaa vaikuttaa ihonalaiseen rasvakudokseen, on vielä epävarmaa. Ihonalaisen rasvakudoksen kasvu poikkeaa jossain määrin pituuden ja painon kehityksestä ja sen määrä on käänteisessä suhteessa suorituskykyyn. Aktiivisen liikunnan myötä kehon ihonalaisen rasvakudoksen määrä vähenee ja vastaavasti rasvaton paino, lihaskudoksen ja luuston osuus, kasvaa. (Pekkarinen 1989, 74.) Lisäksi lihaksisto kasvaa lineaarisesti pituuskasvuun nähden noin 13 ikävuoteen saakka (Välimäki 1980, 6).

5 MOTIVAATIO

Motivaatio voidaan jakaa liikunta-, yleis- ja tilannemotivaatioon. Liikuntamotivaatiolla tarkoitetaan ihmisten kiinnostusta liikuntaa kohtaan; mikä saa heidät liikkumaan ja mikä heitä kiinnostaa liikunnassa. Yleismotivaatiolla taas tarkoitetaan kiinnostusta jotakin tiettyä toimintaa sekä toiminnan pysyväisluonteista tavoitteisuutta kohtaan. Tilannemotivaatio viittaa sellaisiin päätöksiin, joita henkilö kussakin toimintatilanteessa tekee. Siihen vaikuttaa henkilön yleinen kiinnostus toimintaa kohtaan. (Telama 1986, 151.)

Motivaatiolla tarkoitetaan myös käyttäytymistä virittävien ja ohjaavien tekijöiden järjestelmää. Yksilön yleistä käyttäytymisen suuntaa virittävät ja ylläpitävät motiivit. Ne ovat siis päämääräsuuntautuneita, tiedostettuja tai tiedostamattomia. Motiiveihin liitetään usein tarpeet, halut, vietit, sisäiset yllykkeet, palkkiot sekä rangaistukset. (Peltonen & Ruohotie 1992, 16.)

Liikuntaa harrastavien lasten minäkäsitys kehittyy silloin, kun he ovat motivoituneita harrastukseensa. Säännöllinen, onnistumisen elämyksiä sekä positiivista palautetta aiheuttava liikunnan harrastus vaikuttaa terveen itsearvostuksen kehittymiseen. (Bowlsby & Iso-Ahola 1980, 1202.) Positiivinen fyysinen minäkäsitys luo motivaatioperustaa sille innolle, jolla 8 - 12 -vuotiaat lapset liikuntaa harjoittavat (Lintunen ym. 1984, 231).

5.1 Sisäinen ja ulkoinen motivaatio

Minäkokemuksella, erityisesti koetulla fyysisellä pätevyydellä, liikunnan tärkeydellä ja liikuntakokemuksella, on

merkitystä liikuntamotivaation suuntautumiseen (Roberts 1992, Sarlin 1995).

Pyrkiessään asetettuihin tavoitteisiin yksilölle on suuri merkitys ulkoapäin annetuilla palkkioilla tai kannusteilla. Kannusteet voivat palkita joko sisäisesti tai ulkoisesti. Tällöin voidaan erottaa toisistaan termit sisäinen ja ulkoinen motivaatio, jotka poikkeavat toisistaan käyttäytymistä virittävien sekä suuntaavien motiivien luonteen puolesta. Sisäisen ja ulkoisen motivaation määritelmät täydentävät toisiaan erilaisista sisällöistä huolimatta. Lisäksi ne voivat esiintyä yhtäaikaisesti (Peltonen & Ruohotie 1992, 18-19).

Kun motivaatio välittyy sisäisesti tai kun käyttäytymisen syyt ovat sisäisiä, voidaan puhua sisäisestä motivaatiosta. Lisäksi tarpeiden tyydytyksen ylin aste, itsensä toteuttamisen sekä kehittämisen tarpeet, on yhteydessä sisäiseen motivaatioon. (Peltonen & Ruohotie 1992, 19.)

Ympäristö vaikuttaa puolestaan ulkoiseen motivaatioon. Sen välittäjänä toimii joku muu kuin kyseen omainen henkilö itse. Ulkoinen motivaatio on yleensä vuorovaikutuksessa alemman asteen tarpeiden tyydytysten, kuten turvallisuuden tai yhteenkuuluvuuden tarpeiden kanssa. (Peltonen & Ruohotie 1992, 19.)

5.1.1 Organisoituun liikuntaan osallistuvien lasten motiivit

Lapsilla ja nuorilla on erilaisia motiiveja ottaessaan osaa urheiluun tai jäädessään siitä pois. Näitä motiiveja ovat esimerkiksi ystävät, hauskuus, taitojen kehittyminen, fyysisen kunnan paraneminen ja toisten suosio. Näistä muodostui neljä pääsyytä; pätevyys tai kyvykkyys, yhteisöön tai

yhteen kuulumisen, kunto ja hauskuus. (Gould & Petlichkoff 1989; Weiss & Petlichkoff 1989.)

Gould, Felz ja Weiss (1985) ovat tutkineet eri-ikäisten urheilijoiden (8 - 19 -vuotiaita) osallistumismotivaatioita. Nuorimmilla (8 - 11 -vuotiailla) urheilijoilla motiiveja olivat muun muassa seuraavat: on jotain tekemistä, saa matkustaa, on tarve miellyttää vanhempia tai ystäviä, mukava valmentaja, taitojen oppiminen, kyvykkyys, hauskanpito (ei esiintynyt enää vanhemmilla urheilijoilla).

Kun jääkiekkoilevien 8 - 16 -vuotiaiden poikien motiiveja urheiluun osallistumisesta kysyttiin, 98 prosenttia pojista ilmoitti osallistumisensa motiiviksi hauskuuden, 87 prosenttia hyväksi pelaajaksi tulemisen, 68 prosenttia kavereiden saamisen, 61 prosenttia palkinnon voittamisen sekä 54 prosenttia fyysisen harjoituksen saamisen. (Smoll, Magill & Ash 1988, 161).

Australialaisten tyttöjen ja poikien tärkein syy organisoituun urheiluun osallistumiseen oli taitojen kehittäminen (Longhurstin & Spink 1987). Toiseksi tärkein syy tytöillä oli kilpaileminen ja pojilla fyysisen kunnon kehittäminen.

Bergerone, Cei, Deridono ja Formica (1985, 150-157) toteavat, että useimmiten lapsi ei valitse liikuntaan osallistumisestaan täysin itsenäisesti. Vanhempien vaikutus voi olla huomattava, samoin opettajan tai kavereiden. Aikaisemmat kokemukset liikunnasta vaikuttavat myös harrastuksen syntyy. Kalliopuskan (1986; 1993) tutkimukset viittaavat samansuuntaisiin tuloksiin: joka kolmas lapsi valitsee vanhempiansa lapsuudenaikaisen harrastuksen. Lisäksi vanhempien omakohtaiset kokemukset, lajin asettamat vaatimukset ja vanhemman esikuva helpottavat harrastuksen valintaa. Toisaalta sisarukset tarjoavat niin rinnakkaisia kuin kilpailuviakin malleja.

Moberg (1990, 43) tutki jyvaskyläläisiä, 10-vuotiaita (N=92) telinevoimistelua, uintia sekä jääkiekkoa harrastavia lapsia. Heistä kaksikymmentä prosenttia ilmoitti harrastusmotiivikseen jonkin määrätyn asian oppimisen tai osaamisen. Toisena (15%) ja kolmantena (12%) motiiveina mainittiin mukavuus/hauskuus/kiinnostavuus sekä hyvä harrastus/kiva laji. Huomion arvoista tässä tutkimuksessa oli, että kaukaisemmat tavoitteet, kuten halu olla paras tai hyväksi urheilijaksi tuleminen, olivat tämän ikäiselle harvinaisia motiiveja. Kymmenen prosenttia (10%) vastaajista mainitsi kaverit tärkeimmäksi harrastusmotiiviksi.

5.2 Tavoiteorientaatio

Tavoiteorientaatiomalli ennustaa motivaatiotasoa tehtävä- ja kilpailusuuntautuneisuudessa. Lapsia ja nuoria yritetään motivoida kilpaurheilussa. Heidän motivaatiotasoinaan on eroja ja heitä motivoitaessa tulee vastaan vaikeuksia. Joku nauttii haastavista tehtävistä, työskentelee kovasti ja joku toinen taas ei halua harjoitella tai opiskella ja luovuttaa helposti. Liikunnassa tavoiteorientaatio määritetään tehtävä- tai kilpailusuuntautuneeksi tavoiteorientaatioksi. Suuntautuneisuus riippuu siitä, miten teoria kuvailee tai yksilö itse käsittää liikunnassa menestymisen. (Nicholls 1992; Duda 1993; 1997.)

Se, kuinka ihmiset arvioivat pätevyyttään ja kuinka he määrittelevät menestyksen taitoa vaativissa tehtävissä, ovat yhteydessä tavoiteorientaatioteoriaan. Ihmisiä voidaan myös erotella näiden mallien suhteen. Viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että yksilöt voivat olla korkeasti tai matalasti tehtävä- ja kilpailusuuntautuneita ja että he voivat olla myös suuntautuneet toisessa korkeasti ja toisessa matalasti. (Duda 1994.)

Suoritusmotivaatio (tarkoittaa samaa kuin käyttämämme tavoiteorientaatio) saa lapsen pyrkimään hyviin suorituksiin. Onnistuessaan lapsi tuntee itsensä päteväksi, mikä on yhteydessä muihin suoritusmotivaatiota lisääviin ja ylläpitäviin prosesseihin (esimerkiksi sisäinen mielihyvä, koettu sisäinen kontrolli, haasteelliset tehtävät ja positiivinen palaute). Epäonnistuminen saa vastaavasti aikaan päinvastaisia reaktioita. Pätevyyden kokemukset siis kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Harter 1981, 216-220.)

Koulu- ja urheilututkimusten perusteissa on myös käytetty lähestymistapana tavoiteorientaatioteoriaa. Tämä lähestymistapa auttaa meitä ymmärtämään lasten osallistumista urheiluun. Koulujenvälisessä urheilussa pitäisi pystyä erottamaan tehtävä- ja kilpailusuuntautuneisuus toisistaan. Koko joukkueen motivaatioilmasto joko kärsii tai hyötyy siitä, miten joukkueen valmentaja on suuntautunut ja mihin suuntaan hän vie joukkuettaan. (Duda 1993.)

5.2.1 Sosiaalisen ympäristön vaikutus tavoiteorientaatioon

Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa lapsen tavoiteorientaatioon: tavoiteorientaatio kehittyy, kun lapsi on vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa (Ames 1992; Duda 1993). Lapsille tärkeiden ihmisten, vanhempien, valmentajien sekä opettajien merkitys on etusijalla lasten ja nuorten tehtävä- ja kilpailusuuntautuneisuuden kehityksessä. Tätä kehitystä oletetaan tapahtuvan silloin, kun lapset ja nuoret ovat toistuvasti vuorovaikutuksessa näiden ihmisten kanssa. (Duda 1993.)

Lasten vanhemmat ennustavat hyvin epätarkasti lastensa tehtävä- ja kilpailusuuntautuneisuuden astetta. Vanhemmat arvioivat, että heidän lapsensa ovat enemmän kilpailusuuntau-

tuneita ja vähemmän tehtäväsuuntautuneita kuin mitä he todellisuudessa ovat. Tämän vuoksi vanhemmat näyttävät tuovan esiin enemmän kilpailusuuntautuneisuutta kuin tehtäväsuuntautuneisuutta lastensa urheilumaailmaan. (Duda 1993.)

5.2.2 Tehtäväsuuntautuneisuus

Tehtäväsuuntautunutta tavoiteorientaatiota kuvataan ulkomaisissa tutkimuksissa esimerkiksi termeillä *task-involvement* (Nicholls 1984; Duda 1993), *learning oriented* (Dweck 1986) sekä *mastery focused* (Ames 1984).

Tehtäväsuuntautuneisuus johtaa tavoiteorientaatioteorian mukaan positiivisiin motivaatiomalleihin. Tehtäväsuuntautuneet ihmiset yrittävät todennäköisesti kovemmin, suoriutuvat tehtävistä taitotasonsa mukaisesti, valitsevat haasteellisia tehtäviä ja jatkavat yrittämistä. Tämän teorian mukaan on tärkeää, että tällaista käyttäytymistä ilmenee, huolimatta siitä, ajatteleeko ihminen olevansa tehtävässä hyvin kyvykäs tai luuleeko hän olevansa pätevyydeltään heikompi kuin muut. (Duda 1997.)

Tehtäväsuuntautuneen yksilön oppiessa kokemuksistaan, edistyessään tai kohdatessaan vaativia tehtäviä, on hänellä tilaisuus tuntea menestystä (Duda 1992; 1993; 1997), ja uutta oppiessaan sekä tehtäviä hallitessaan hän kokee kehittyvänsä (Duda 1997). Näin yksilön havainnot omasta kyvykkyydestään viittaavat selvästi itseen. 9 - 10 -vuotiaat lapset ovat tehtäväsuuntautuneita, koska heidän kognitiivinen kehityksensä ei ole sillä tasolla, että he voisivat kokea kilpailusuuntautuneen vaiheen. Lapset eivät vertaile systemaattisesti toisiaan, koska tässä kognitiivisen kehityksen vaiheessa kyvykkyyden käsite ja yrittäminen eivät ole vielä eriytyneet toisistaan. (Duda 1994.) Tehtäväsuuntautuneella yksilöllä on positiiviset asenteet tekemisiään kohtaan ja

hän syventyy miettimään, mitä hän todella tekee (Duda 1993).

Tehtäväsuuntautunut henkilö valitsee itselleen haastavia tehtäviä, ja hän tekee paljon töitä saavuttaakseen tavoitteensa. Hänelle on tärkeintä henkilökohtainen kehittyminen ja oppiminen. Lisäksi hän keskittyy tehtävän suorittamiseen mahdollisimman hyvin, on pitkäjänteinen sekä panostaa henkilökohtaisten suoritustensa parantamiseen. (Ames 1992; Duda 1992; 1993.) Toisin sanoen, hän viihtyy urheilussa (Duda 1997). Tehtäväsuuntautunut henkilö kokee myös pätevyyttä suorituksissa onnistumisen elämyksistä eikä niinkään varsinaisista lopputuloksista tai pätevyyden esittämisestä muille (Duda 1993).

5.2.3 Kilpailusuuntautuneisuus

Kilpailusuuntautuneesta tavoiteorientaatiosta on käytetty termejä *ability focused* (Ames 1984), *performance oriented* (Dweck 1986) ja yleisimpänä *ego-involvement* (Nicholls 1984; Duda 1993). Kilpailusuuntautuneelle on tärkeää, että hänet arvioidaan kyvykkääksi. Tämä ilmenee menestymisenä, siis menestyksen saavuttamisena vain vähäisellä yrittämisellä. (Ames & Archer 1988.)

Kilpailusuuntautuneisuus edellyttää sopivaa toimintaympäristöä. Kilpailusuuntautunut ihminen peilaa itseään muihin ja tuomitsee sen perusteella kyvykkyytensä tason. Tällainen henkilö omaksuu kilpailusuuntautuneen tavoiteorientaatiomallin eli on ulkoisesti motivoitunut vertailemaan ja kilpailemaan. Lisäksi ulkoisilla tekijöillä on hänelle suuri merkitys. Kilpailusuuntautuneelle syntyy helposti huommuuden kokemuksia: ne, jotka eivät pärjää, valitsevat liian helppoja tai liian vaikeita tehtäviä ja välttävät haasteita. Yrittäminen ja toiminta lakkaavat tai menettävät

merkityksensä, jos ulkoinen kontrolli tai tuki puuttuu. (Harter 1978; Dweck & Elliot 1983; Ames 1992; Nicholls 1992; Roberts 1992; Duda 1997.)

Jo 11 - 12 -vuotias lapsi voi olla todella kilpailusuuntautunut. Samaan aikaan lapsella on oltava kyky arvioida omaa ja vastustajan suoritusta, prosessoida tulos ja tehdä jokin arvio itsensä ja vastustajansa etevyydestä. (Duda 1994.) Kilpailusuuntautuneisuus edistää motivaatioita niin pitkään, kun ihminen on varma kyvyistään. Tällaisen motivaation oletetaan kuitenkin olevan lyhytaikaista, koska korkeat kyvykkyyden kokemukset ovat jatkuvasti uhattuina. Kilpailusuuntautuneisuus yhdessä alhaisten pätevyyskokemusten kanssa aiheuttaa motivaation alenemista ja ongelmia, kuten yrittämisestä luopumista, suorituksen huononemista ja jopa liikuntaharrastuksen lopettamista. (Duda 1997.)

Kilpailusuuntautumisen on todettu olevan yhteydessä sellaiseen ajatteluun, että ihminen pärjää muita paremmin, jos hän on liikunnallisesti lahjakas tai käyttää esimerkiksi petollisia tai kiellettyjä keinoja. Ulkoiset tekijät (esimerkiksi vaatteet, palkkiot) ovat tärkeitä. Voimakkaasti kilpailusuuntautuneiden urheilijoiden on todettu olevan valmiita tekemään lähes mitä tahansa menestyäkseen, välittämättä seurauksista tai siitä, että he rikkovat sääntöjä. Kilpailusuuntautuneilla on todettu ahdistuneisuutta, koska he eivät välttämättä aina viihdy urheilun parissa. (Duda 1992; 1993; 1997.)

5.2.4 Tehtävä- ja kilpailusuuntautuneiden lasten vertailua

Boyd ja Callaghan (1994, 411-424) tutkivat 10 - 12 vuotiaiden poikien tavoiteorientaatiota Los Angelesin organisoimissa lasten baseballissa (n=91). Kysymykset tehtävä- ja kilpailusuuntautuneisuudesta oli luokiteltu Likertin as-

teikolla 1-5. Tulokset osoittivat, että tehtäväsuuntautunut yksilö yrittää tehdä kaikkensa kilpailun aikana, kun taas kilpailusuuntautunut haluaa näyttää pelissä kykynsä. Tyytyväisyys suoritukseen oli yhteydessä näytettyyn taitoon ja yritykseen. Vahvasti tehtäväsuuntautuneen ryhmän taidolla ja yrittämisellä havaittiin olevan merkitsevä yhteys keskenään, kun taas vahvasti kilpailusuuntautuneilla ei vastavaa yhteyttä esiintynyt.

Tehtäväsuuntautuneilla pojilla kova yrittäminen johti parempiin tuloksiin ja havaittuun pätevyyden tuntemiseen. Kilpailusuuntautuneisuuden taas havaittiin usein hidastavan pätevyyden tuntemisen kehitystä ja pitkäaikaista osallistumista etenkin lapsilla, jotka hallitsivat motorisia taitoja. Niiden pelaajien, jotka olivat vahvasti kilpailusuuntautuneita, taidolla ja yrittämisellä ei ollut yhteyttä. Sen sijaan tehtäväsuuntautuneilla pelaajilla kyseinen yhteys oli vahva. Tämä on yhteydessä uskomukseen, että yrittäminen tuo menestystä urheilussa. (Boyd & Callaghan 1994, 411-424.) Liikuntatoiminnassa tehtäväsuuntautuneiden ihmisten on todettu viihtyvän paremmin kuin kilpailusuuntautuneen riippumatta koetun pätevyyden tasosta tai kilpailullisista tuloksista (Liukkonen 1997).

5.3 Motivaatioilmasto

Tavoiteorientaatioon vaikuttavat sosiaalisen ympäristön tavoitteet (tehtävä- ja/tai kilpailutavoitteet), joita voidaan painottaa eri tavoin. Eri tilanteissa vallitsee siis erilainen motivaatioilmasto, joka koostuu siitä, kuinka ihmisiä arvioidaan eri tilanteissa, millaiset arvioinnin kriteerit ovat, miten ryhmittelyt tehdään sekä siitä, miten ja minkä vuoksi palkitaan. (Duda 1997.) Motivaatioilmasto muodostuu vanhempien, opettajien sekä valmentajien muovaamana

joko tehtävä- tai kilpailusuuntautuneeksi riippuen tilanteiden vaatimuksista (Roberts 1992).

Dudan (1997) ja Robertsin (1992) mukaan kovan työn tavoittelu, yhteistyöhön pyrkiminen ja ajatus siitä, että kaikki urheilijat, taitotasosta riippumatta, ovat tärkeitä joukkueelle, kuvaa tehtäväsuuntautunutta motivaatioilmastoa. Tehtäväsuuntautuneessa motivaatioilmastossa arvioidaan urheilijan kehittymistä ja suoritusten parantumista edellisiin kertoihin verrattuna. Sitä kuvaa puolueellinen, kykyihin perustuva urheilijoiden huomioiminen sekä virheiden pelko (valmentajan asenne virheisiin). Liikunnassa viihtyminen, ahdistuneisuus ja menestymisen syihin uskominen ovat yhteydessä koettuun motivaatioilmastoon. Tehtäväsuuntautuneessa ilmastossa urheilija viihtyy ja hän on vähemmän ahdistunut kuin kilpailusuuntautuneessa ilmastossa.

Ames (1992) kehitti interventioita (väliin tulevia muuttujia), joiden tarkoituksena oli luoda luokkahuoneen motivaatioilmastosta tehtäväsuuntautunut. Näiden interventioiden tarkoituksena oli, että ne suunnattiin opettajille, jotta he muuttaisivat opetusmenetelmiään ja strategioitaan. Strategioiden pääperiaatteet yhdistettiin kuudeksi ryhmäksi oppimisympäristössä. Pääperiaatteet olivat: tehtävä, vallankäyttö, ryhmittely, arvostus, arviointi ja ajankäyttö. Näistä pääperiaatteista laadittiin opettajalle ohjeita, miten he pystyisivät luomaan tehtäväilmaston, jossa oppilaat viihtyisivät. Tällöin motivaatio lasten urheilu- ja harjoitusympäristössä lisääntyisi (Duda 1994).

Taulukossa (1) on koottu joitakin tehtävä- ja kilpailusuuntautuneen motivaatioilmaston tyypillisiä piirteitä.

Taulukko 1. Oppimisen motivaatioilmaston tunnuspiirteitä. Mukaeltu Amesin 1992, Haaralan 1995 sekä Dudan 1997 pohjalta.

Opetuksen kohdealue	Valmentajan/ohjaajan toimintamallit	
	Tehtäväsuuntautunut Motivaatioilmasto	Kilpailusuuntautunut motivaatioilmasto
Tehtävät: Toiminta harjoituksissa	Eriytetty pelaajien edellytysten mukaisesti, valmentaja auttaa pelaajia asettamaan realistisia tavoitteita. Jokainen tärkeä ryhmässä	Samanlaiset kille pelaajille Vain lahjakkaat huomioidaan
Vallankäyttö: Pelaajien osallistuminen ohjausprosessiin	Pelaajien vastuuta ja valinnan mahdollisuuksia korostava, yhteistyötä arvostava	Kontrolloivaa, joukkueen sisäistä Kilpailua rohkaisevaa
Ryhmittely: Pelaajien työskentelytavat ja niiden toistuvuus	Joustavia ryhmittelytapoja, erilaisia ryhmityksiä, yhteistoiminnallisia tehtäviä	Kilpailullisiin tehtäviin perustuvaa
Arvostus: Syyt tunnustuksen arvostamiseen, palkkiot, mahdollisuus palkkioihin	Huomioidaan ja arvostetaan yksilöllistä edistymistä ja suoritusten parantamista; kaikilla mahdollisuus saada huomiota ja palautetta, arvostetaan yritystä	Kilpailumenes-tykseen perustuvaa
Arviointi: Suorituskriteerit, arvioiva palaute	Arvioinnin kriteerinä käytetään yksilöllistä edistymistä ja oppimista. Ohjataan itsearviointiin. Virheet ovat osa oppimista	Huomio lopputulokseen Julkista, normatiivista Virheistä rangaistaan
Ajankäyttö: Aikataulun joustavuus, oppimisvauhti, harjoitusten organisointi	Varataan aikaa kehittymiseen: autetaan laatimaan harjoittelea aikatauluja	Rajattu suoritus aika

6 JOUKKUELAJINA JALKAPALLO

Jalkapallo on taitolaji, mikä asettaa pelaajalle suuria vaatimuksia. Suorituskykyä määräävistä tekijöistä taito, fyysiset tekijät (nopeus, kestävyys, voima) sekä psyykkiset tekijät muodostavat kukin yhden kolmasosan. Jalkapallo on myös nopeuskestävyyslaji. Maalivahti, puolustaja ja keskushyökkääjä voivat olla suhteessa muita pelaajia kookkaampia. Heillä alaraajojen lihaksisto on ylävartalon lihaksistoa selvästi vahvempi. Lihassolukoostumus on tärkeä osatekijä, koska jalkapalloilijan tulisi olla myös nopea. Joukkuelaji vaatii siis taitavia yksilöitä. Ottelussa vastustajan tiukka vartiointi, pelaaja vastaan pelaaja -peli edellyttää taitoa, tahtoa ja fyysisten ominaisuuksien hyödyntämistä. (Miettinen 1990, 369-370.)

Tähän tutkimukseen valittiin esimerkkilajiksi jalkapallo, koska siinä junioritoiminta on aktiivista sekä pelaajia on runsaasti. Vaikka jalkapallo ei ole ainoa joukkuelaji, jossa vilttiketjuilmiötä esiintyy, on esimerkiksi koripallossa selvä minisääntö, joka "pakottaa" valmentajan huolehtimaan säännöllisistä vaihdoista. Jalkapallossa ainoa vaihtoa koskeva sääntö on niin sanottu edestakainen/lentävä vaihto (EL) ja jokaisen kokoonpanoluettelossa mainitun pelaajan on saatava pelata ottelussa ainakin yhden kerran (Pallokirja 1998, 35). Lisäksi tutkimusaineiston keräämisen ajankohta tapahtui kesällä, joten jalkapallo kesälajina oli luonnollinen valinta.

6.1 Junioritoiminta Keski-Suomen piirissä

Kansainvälisen jalkapalloliiton UEFA:n juniorijalkapalloa koskevien esitysten ja suositusten perusteella on laadittu Keski-Suomen piirin E - H -poikien ja E- ja G-tyttöjen kilpailutoimintaa koskevat ohjeet . Nappulapelaajien jalkapal-

lon päätavoitteena on tarjota, ylläpitää ja edistää pelamisen iloa ja nautintoa. Tarkoituksena on toimia lasten tarpeiden mukaan, ei aikuisten. Tavoite on selvästi tehtäväsuuntautuneisuudessa. Nappulajalkapallossa kaikki pelaajat ovat samanarvoisia ja lapsia ei saisi erotella lahjakkaisiin tai vähemmän lahjakkaisiin pelaajiin. Piirisarjatoiminnan tavoitteena on tarjota jokaiselle lapselle, joka haluaa pelata jalkapalloa, mahdollisuus tähän. Perusasia pelissä ja harjoituksissa on se, että jokainen minuutti ilman palloa on junioripelaajalle kadotettu minuutti. Nappulatoiminta perustuu sosiaaliseen kanssakäymiseen ja Fair Play ilmapiiriin. (Pallokirja 1997, 31.)

Norjan jalkapalloliitto on kehittänyt lasten ja nuorten jalkapalloa suunnitelmallisesti vuosikymmenen ajan. Selvä raja on vedetty lasten ja nuorten jalkapallon välille: alle 12-vuotiaat pelaavat lasten jalkapalloa ja yli 12-vuotiaat nuorten jalkapalloa. Lasten jalkapallossa periaatteena on, että jokainen pelaaja saa suunnilleen yhtä paljon peliaikaa eikä kukaan jää koko pelin ajaksi vaihtopenkille. (Komulainen 1993.)

6.1.1 10 - 12 -vuotiaiden harjoittelu

Jalkapallo monipuolisena taitolajina vaatii pelitaidon eri osien harjoittelemisen aloittamista jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Perusedellytys taidon oppimiselle on kyky hallita monimutkaisia liikekokonaisuuksia sekä kyky oppia ja kehittää liikevalmiuksia muuttuvia tilanteita vastaaviksi. Koska motorinen oppimis- ja suorituskyyky kehittyvät 7 - 12 -vuotiailla nopeasti, on tässä iässä monipuolinen taitavuuden ja lajitaitojen harjoittelu sekä opettaminen tärkeää. Tässä iässä ovat tärkeitä erilaiset vartalon hallinta, koordinaatiokykyä, tasapainoa, ketteryyttä sekä nopeutta kehittävät harjoitteet. Sen sijaan fyysisistä ominai-

suuksista voima ja kestävyys eivät ole merkittäviä tekijöitä 7 - 12 -vuotiailla. (Miettinen 1990, 370.)

6.1.2 D-junioreiden sarjatoiminta

D-junioreiden (12 - 13-vuotiaat) peliaika on kaksi kertaa 30 minuuttia. Pelaajien lukumäärä on 11. Kentän koko on 90 x 45 metriä ja maalin koko on 2,44 x 7,32 metriä. Kevätkierros pelataan kahdessa lohossa yksinkertaisena sarjana. Lohkojen neljä parasta pelaavat ylemmässä loppusarjassa ja neljä heikointa alemmassa loppusarjassa syyskierroksella. (Pallokirja 1997, 28, 48.)

6.1.3 E-junioreiden sarjatoiminta

E-junioreiden (11-vuotiaat) peliaika on kaksi kertaa 20 minuuttia ja pelaajien lukumäärä on 1 + 6 (Pallokirja 1997, 48). Syksyllä 1998 tuli sääntöihin lisäys, jossa E-poikien pelaajamäärä on 1+8 (Pallokirja 1998, 35). Kentän koko on 45 x 40 metriä ja maalin 2 x 5 metriä. Ottelut pelataan turnausmuotoisina tapahtumina 4 - 5 joukkueen lohkoissa ja yhdessä turnauksessa on 2 - 3 ottelua/joukkue. Ottelujen välissä pitää olla vähintään 15 minuutin tauko, mikäli samalle joukkueelle tulee kaksi ottelua peräkkäin. E-junioreissa pelataan alkulohkojen jälkeen ylempi loppusarja, johon selviytyvät alkulohkojen 1 - 2 parasta joukkuetta. (Pallokirja 1997, 31.)

6.1.4 F-junioreiden sarjatoiminta

F-junioreiden (10-vuotiaat) peliaika on kaksi kertaa 20 minuuttia ja pelaajien lukumäärä on 1+6. Kentän koko on pojilla 45 x 40 metriä ja tytöillä 40 x 30 metriä ja maalin

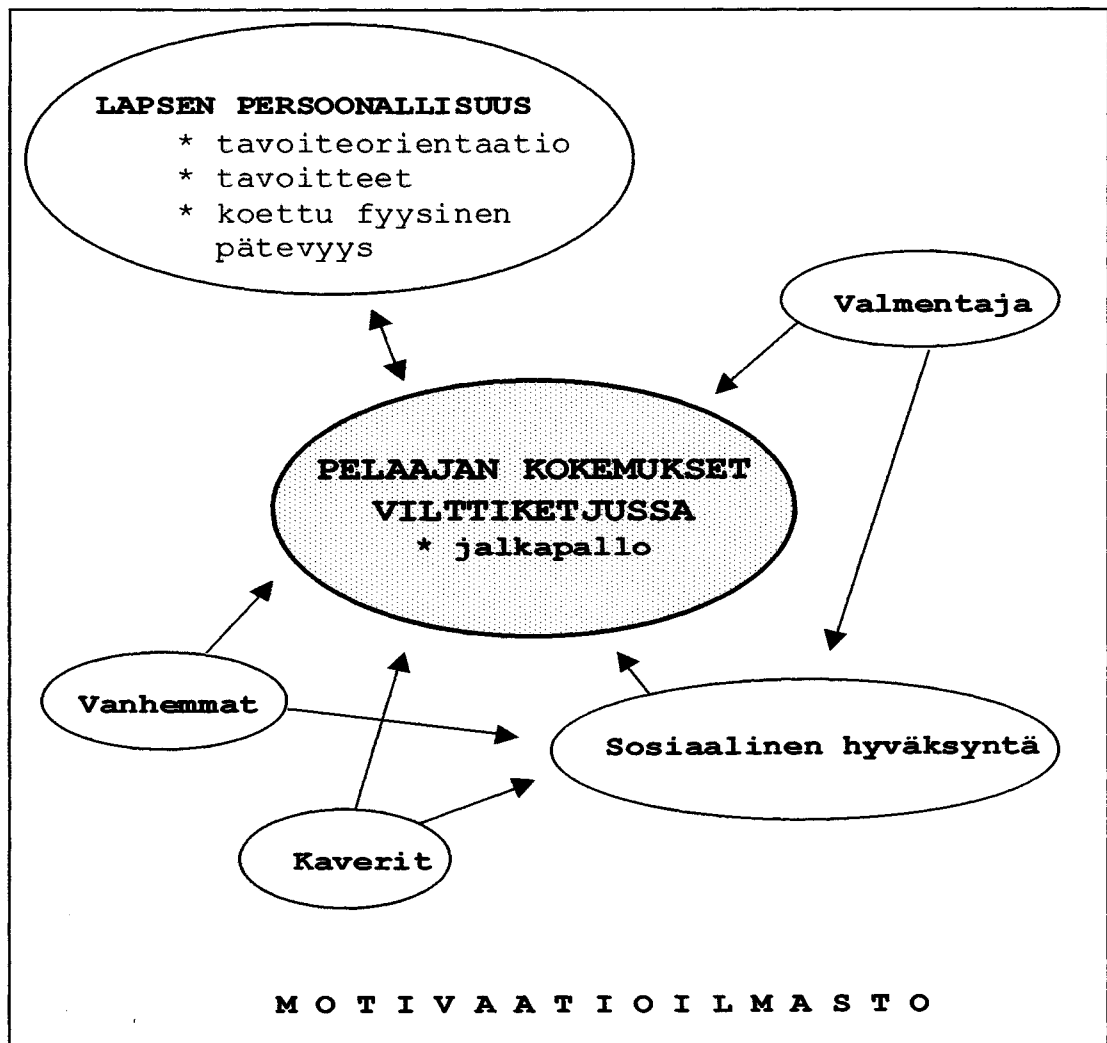
koko sekä tytöillä että pojilla 2 x 5 metriä. Ottelut pelataan turnauksina samalla tavalla kuin E-junioreiden sarjassa. (Pallokirja 1998, 35.)

6.2 Pelaajien vaihtosysteemi

Sääntöihin on kirjattu, kuinka ottelujen vaihdot tulee toteuttaa. D- ja E-juniorijoukkueiden kokoonpanoluettelossa mainittujen pelaajien, tai ainakin 18 pelaajan, on saatava pelata kyseisessä ottelussa. Vaihdot toteutetaan joko edestakaisena/lentävänä vaihtona (EL) tai vapaana vaihtona (vap). (Pallokirja 1998, 35.)

7 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Tutkimuksen (kuvio 1) tärkeimpänä kohteena ovat jalkapalloa pelaavien junioreiden kokemukset vilttiketjussa istumisesta. Sosiaalinen hyväksyntä kuvaa sitä, miten vilttiketjussa istuva pelaaja kokee valmentajan, vanhempien sekä kavereiden suhtautumisen itseään kohtaan. Lisäksi lapsen persoonallisuuden piirteet (tavoiteorientaatio, tavoitteet sekä fyysiset pätevyyden kokemukset) vaikuttavat molemmin suuntaisina: persoonallisuustekijät vaikuttavat lapsen kokemuksiin ja päinvastoin. Taustalla vaikuttaa motivaatioilmasto, joka on yhteydessä koko joukkueen ilmapiiriin.

Kuvio 1 Tutkimuksen viitekehys.

8 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän etnografisen tapaustutkimuksen tarkoituksena on tutkia 10 - 12 -vuotiaita juniorijalkapalloilijoita, jotka saavat vain vähän tai eivät lainkaan peliaikaa. Lisäksi pyritään selittämään, millaisia nämä vilttiketjussa istuvat lapset ovat (koettu fyysinen pätevyys ja tavoiteorientaatio) sekä millaisia ovat heidän kokemuksensa vilttiketjussa istumisesta.

Tutkimukselle asetetut tavoitteet käsittävät vilttiketjussa istuvan lapsen antropometrisiä ominaisuuksia sekä sitä, ovatko he alku- vai loppuvuodesta syntyneitä. Toisena tavoitteena on selvittää näiden lasten motiiveja: ulkoisia ja sisäisiä, tehtävä- ja kilpailusuuntatuneita. Lisäksi selvitetään vanhempien, kavereiden sekä valmentajien vaikutusta viltissä istuvan lapsen motiiveihin (sosiaalinen ympäristö).

Kolmantena tavoitteena on selvittää lapsen kokemuksia viltissä istumisesta, heidän tuntemuksiaan, itsearvostukseen vaikuttavia tekijöitä sekä minäkäsitystä. Lisäksi pyrimme kartoittamaan, onko eri ikäisten lasten välillä eroja edellä mainituissa asioissa.

9 TUTKIMUSMENETELMÄT

9.1 Tapaustutkimus osana laadullista tutkimusta

Tapaustutkimus on luonteva lähestymistapa opetuksen ja oppimisen tutkimisessa. Tällöin kyseessä on käytännön ongelmien kokonaisvaltainen tarkastelu ja kuvaus, jota ei voi tehdä irrallaan tietystä yksittäisestä tilanteesta tai tapahtumaketjusta. Tapaustutkimuksen avulla opetusta tai muuta toimintaa kyseisessä tilanteessa voidaan ymmärtää entistä syvällisemmin kaikkien osallistujien kannalta. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 11.)

Tapaustutkimus keskittyy Syrjälän ym. (1995, 14-15) mukaan tietyn ihmisryhmän yksittäisiin ongelmiin luoden tilanteesta tai ilmiöstä mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan. Tapaustutkimus on joustavaa siinä mielessä, että tietoja etsitään sieltä, mistä niitä voidaan saada. Tapauksen valinta perustuu yleensä harkintaan, jossa keskeisenä valintaperusteena on muun muassa se, onko kyseiseen tutkimuskohteeseen pääsy mahdollista ja voiko tutkija varmistua luottamuksellisten suhteiden kehittymisestä. Joustavuus tulee näkyviin myös siinä, että tutkimus voi monin tavoin toteutukseltaan ja tavoitteiltaan muuttua todellisen tilanteiden olosuhteiden perusteella.

9.1.1 Etnografinen tutkimus osana tapaustutkimusta

Kenttätyövaihe, jonka aikana tutkija kokoaa aineistonsa pääasiassa osallistuvan observaation ja haastattelujen kautta, on etnografisen tutkimuksen tunnusmerkki. Tutkimus lähtee tutkittavan ilmiön sisällöstä. Tavoitteena ei ole paljastaa lopullisia totuuksia tai yhtä ainutta totuutta. Etnograafikko ei siis pyri tuottamaan toiminnan lakeja, vaan lisäämään inhimillistä ymmärrystä sosiaalisesta elä-

mästä ja herättämään keskustelua ja uusia ajatuksia. (Patton 1990, 74, Syrjälä ym. 1995, 68, Eskola & Suoranta 1996, 80-81.) Pattonin (1990, 73-75) mukaan etnografinen tutkimus kohdistuu normaaliin elämään ja jokapäiväisiin rutiineihin.

Etnometodologian tehtävänä on osoittaa, että jokapäiväisen elämän sosiaaliset rakenteet ja prosessit ovat yhteydessä yhteisön jäsenten tapaan jäsentää rationaalisesti omaa jokapäiväistä elämäänsä (Grönfors 1985, 22-23). Etnografia on kokemalla oppimista ja sen tarkoitus on kuvata erilaisia toiminnallisia käytäntöjä (Eskola & Suoranta 1998, 106-107). Etnografisen tutkimuksen tehtävänä on pyrkiä ymmärtämään ihmismielen prosesseja ja tekojen taustalla vaikuttavia merkityksiä. Tutkija pyrkii asettumaan tutkittavansa asemaan. Tutkijan ja tutkittavan avoin ja intensiivinen vuorovaikutus lisäävät tutkimuksen tulkintojen luotettavuutta. Etnograafikon tavoitteena ei ole tuottaa toiminnan lakeja, vaan lisätä inhimillistä ymmärrystä sosiaalisessa elämässä ja herättää keskusteluja sekä uusia ajatuksia. (Syrjälä ym. 1995, 77-78.)

9.1.2 Tämä tutkimus etnografisena tutkimuksena

Seurasimme 10 - 12 -vuotiaiden lasten jalkapallopelejä kesällä 1998. Tarkkailimme, ketkä saavat peliaikaa ja ketkä eivät. Emme pyrkineet vaikuttamaan seurannallamme lasten tai vanhempien käyttäytymiseen, vaan teimme tutkimustamme sivusta seuraten ja havainnoiden. Kuten etnografiselle tutkimukselle on tunnusomaista, tutkimme toimintaympäristöä muuten kuin tilastollisin tunnusluvuin. Keräsimme tutkimusaineistoja useista eri lähteistä; seuraamalla pelejä ja pelaajia, havainnoimalla tilanteita, keskustelemalla vanhempien kanssa, haastatteleamalla pelaajia sekä hankkimalla tietoa eri jalkapalloseuroilta sekä palloliitolta. Kuten etnografiseen tutkimukseen kuuluu, aineistoa kerätään kes-

kusteluilla, haastatteluilla sekä havainnoinnin eri muodoilla, mitkä ovat pääasiallisimpia tietolähteitä. Tietojen kerääminen oli ennalta suhteellisen määräämätöntä, emmekä analysointivaiheessa käyttäneet valmiita luokituksia, vaan tutkimustamme ohjasivat sekä tiedostetut että tiedostamattomat ennakkokäsitykset tutkittavasta asiasta. Etnografiselle tutkimukselle on myös tunnusomaista se, että tutkimuskohteena on usein vain yksi tilanne tai jonkin ryhmän toiminta, tässä tutkimuksessa juniorijalkapalloilun vilttiketjulaiset. Aineiston analyysissä tarkastelimme vilttiketjulaisten, vanhempien ja valmentajien toimintaa ja tavoitteita. Raportissa esitämme tulokset kirjallisina kuvauksina ja selityksinä. Määrällistäminen ja taulukointi ovat vähemmän merkityksellisiä. (Eskola & Suoranta 1998, 105-107.)

9.2 Aineiston keruu

Mäkelän (1990, 45-46) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu sekä käsittely kietoutuvat tiiviisti toisiinsa, kun tutkija kerää aineistonsa itse. Tällöin tutkija joutuu kohtaamaan keruuvaiheeseen liittyvät tulkintaongelmat. Tosin tutkimuksen kenttävaiheessa tutkija voi oppia niin paljon uutta yhteiskunnasta ja elämästä, ettei hän malta pohtia, kuinka tämä tieto saadaan raportoitavaan ja siirrettävään muotoon. Lisäksi tutkija voi unohtua miettimään suhdettaan tutkittaviinsa eikä suhdettaan aineistonsa.

Kvalitatiivinen tutkimus ei ole verrattavissa kvantitatiiviseen tutkimukseen yksiselitteisesti rajatun aineiston kanssa. Tutkija voi pitää tarkkaa havaintopäiväkirjaa tai tehdä muistiinpanoja keskusteluista, mutta analyysivaiheessa hänelle voi palautua mieleen jokin tärkeäksi osoittautuva seikka, jota ei ole kirjattu ylös. (Mäkelä 1990, 46.)

9.2.1 Teemahaastattelu

Niin sanottu avoin haastattelu eli teemahaastattelu suoritetaan siten, että haastateltava puhuu asiasta vapaasti ja tutkija pitää huolta siitä, että teema-alueet tulevat käsitellyiksi. Teemahaastattelussa hyödynnetään vakioinnin puuttuminen eli valmisteltujen kysymysten ja vastausvaihtoehtojen esivalmistelu, jolla pyritään minimoimaan tutkijan vaikutus annettuihin vastauksiin. (Grönfors 1985, 105-106; Hirsjärvi & Hurme 1985, 36, 38.) Tässä tutkimuksessa teema-alueet olivat samoja kuin tutkimukselle asetetut tavoitteet.

Tutkimuksessa on käytetty kvalitatiivista tapaustutkimusmenetelmää, haastattelua. Haastattelun avulla saadaan luotettava kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä: päästään lähemmäksi lasten ajattelua sekä pystytään tekemään päätelmiä sekä lasten että valmentajien toiminnasta jalkapallopeleissä. Tätä kvantitatiivinen tutkimustapa ei mahdollistaisi. Tapaustutkimuksen avulla rakennetaan tulkintoja, joissa yhdistyvät teoria sekä tutkijoiden ja tutkittavien näkökulma. Eskola ja Suoranta (1996, 71) painottavat luottamusta tutkimushaastattelussa. Haastattelun anti on riippuvainen siitä, saavuttaako haastateltava haastattelijan luottamuksen.

Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa, vaikka haastattelutilanne onkin ennalta suunniteltu, haastattelijan alulle panema ja ohjaama. Haastattelija joutuu usein pitämään haastattelua yllä, jolloin haastattelija tuntee roolinsa ja haastateltava oppii sen. Tärkeää on luottamuksen säilyttäminen ja tieto, että haastateltavan kertomisia käsitellään luottamuksellisesti. (Eskola & Suoranta 1996, 64-65.) Haastattelussa puhuminen on harkinnanvaraista toimintaa, mutta puhumisella ja kirjoittamisella on joitakin olennaisia eroja. Puhuttaessa on läsnä se henkilö, jolle puhuja haluaa asiansa ilmaista ja

viestiä voidaan haluttaessa tarkentaa ja täydentää. (Kaijanaho 1987, 286.) Myös Grönfors (1985, 107) painottaa sitä, että mahdollisuuksien mukaan haastateltavilta tulisi kysyä samoja asioita useampaan kertaan.

Kvalitatiiviset metodit antavat tarkkailijalle mahdollisuuden tutkia valikoitua lopputulosta sekä syvällisemmin että yksityiskohtaisemmin. Kvalitatiivinen tutkimus ei vaadi yhtä suurta tutkimukseen osallistuneiden lukumäärää kuin kvantitatiivinen tutkimus. (Patton 1990, 13-14. Eskola & Suoranta 1996, 13)

9.3 Tutkimuksen suorittaminen

Tutkimuskohteena olivat 10 - 12 -vuotiaat jalkapalloilijat. Nämä ikäryhmät valittiin sen vuoksi, koska heidän iässään urheilulla, vanhemmilla, kavereilla sekä valmentajilla on suuri merkitys sosiaalistumisen vaikuttimena. Tässä iässä myös itsetunto ja minäkäsitys muuttuu sekä muotoutuu. (Aho 1996, 34-37.)

Seurasimme heinä-, elo- ja syyskuun (1998) aikana Keski-Suomen piirin alueen juniorijalkapallopelejä sekä kansainvälistä jalkapallon ystävyysottelua Jyväskylän Harjun stadionilla (taulukko 2). Taulukosta ilmenee ajankohta sekä se, mitä joukkueita seurattiin ja missä seuranta tapahtui. Seurannan yhteydessä tarkkailimme ja kirjassimme ylös havaintoja vaihtopenkillä olemisesta sekä lasten, vanhempien ja valmentajien kommentteja. Lisäksi tarkkailimme valmentajan vaihtosysteemiä, jolloin käytimme apunamme taulukkoa, johon kirjattiin kentällä sekä vaihtopenkillä olevien pelaajien peliajat (liite 1). Taulukkoon lisättiin pelaajien pelinumerot, joiden perusteella saimme heidän yhteystietonsa joukkueiden valmentajilta. Tämän jälkeen soitimme pelaa-

jien koteihin ja pyysimme vanhemmilta sekä pelaajalta itseltään lupaa haastatteluun.

Taulukko 2. Peliseurannat heinä-, elo- ja syyskuun 1998 aikana.

Aika	Mitä joukkueita seurattiin ja missä seuranta tapahtui?
6. - 11.7.1998	Junioreiden kansainvälinen jalkapallon ystävyysturnaus Jyväskylän Harjun stadionilla: kohteena JJK:n ja JPS:n pelaajat
4.8.1998	F-poikien D-lohkon ottelu Vaajakoskella: kohteena FCV:n, Ilveksen ja FCL:n pelaajat
5.8.1998	E-poikien C-lohkon ottelu Säynätsalossa: kohteena SäyRi:n ja PaRi 2:sen pelaajat
6.8.1998	E-poikien A-lohkon Ottelu Vaajakoskella: kohteena KeuPa:n, Ilveksen, FCV:n pelaajat
5.9.1998	D-tyttöjen ottelu Säynätsalossa

9.3.1 Haastatteleminen

Ennen varsinaisten haastattelujen toteuttamista suoritimme esihaastattelun toimivuuden ja tilanteiden ymmärrettävyyden testaamiseksi. Nauhoitus mahdollisti luontevan keskustelun ja nauhoilta saimme avuksemme sanatarkkaa tekstiä. Ennen haastattelua pyrimme luomaan luontevan ja vapautuneen ilmi- piirin kyselemällä yleisiä asioita jalkapallosta. (Hirsjärvi & Hurme 1985.) Haastattelut kestivät noin kolmekymmentä (30) minuuttia riippuen haastateltavien puheliaisuudesta.

Ohjasimme nuoria jalkapalloilijoita kertomaan todellisista kokemuksistaan.

Valmentajat ja vanhemmat suhtautuivat pääasiassa myönteisesti haastatteluun sekä tutkimukseen yleensä. Tutkijoina teimme tietoisin valinnan niin, että valmentajille ei kerrottu varsinaista tutkimuskohdetta (vilttiketju). Kerroimme heille ainoastaan haastattelun sisältöä koskevia asioita yleisellä tasolla. Emme halunneet valmentajien tai muiden ulkopuolisten tekijöiden vaikuttavan haastattelun luotettavuuteen, koska uskoimme, että tällä tiedolla voisi olla vaikutusta siihen.

Haastattelut litteroitiin kirjoitettuun muotoon jatkokäsittelyn mahdollistamiseksi.

9.4 Laadullisen aineiston analyysi

Etnografisen tutkimuksen analysointi on kvalitatiivista sisällönanalyysia. Analyysi perustuu useimmiten haastattelurunkoon, mutta ennen kaikkea se on tutkijan ajattelua ja pohdintaa. Aineistoon ja kirjallisuuteen perehtyminen auttavat aineiston teoretisoinnissa. Poikkeukset ovat etnografisessa aineistossa merkittäviä; ne voivat jopa muodostaa oman analyysiluokan, mikäli laadullinen vahvuus on riittävä. (Syrjälä ym. 1995, 89-90.)

Etnografisen tutkimuksen tavoite on onnistunut tulkinta. Tutkimustulosten, analyysin tulosten yhteyteen ja ympärille rakentuvan tulkinnan avulla paljastuvat sosiaalisten ilmiöiden tarkoitukset ja merkitykset. Tulkinnan avulla siis ymmärretään, miten eri asiat ovat yhteydessä toisiinsa. (Syrjälä ym. 1995, 95-96.)

Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että keskitytään olennaiseen ja yhdistetään tehtyjä raakahavaintoja (toisin sanoen karsitaan havaintomäärää). Arvoituksen ratkaiseminen merkitsee sitä, että tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden perusteella tehdään tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä. Arvoitusta ratkaistaan "ymmärtävällä selittämällä" sekä muuhun tutkimukseen ja teoreettisiin viitekehyksiin viittaamalla. Havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen nivoutuvat käytännössä aina toisiinsa. Laadullisen analyysiin kuuluvan pelkistämisen tavoitteena ei ole määritellä tyyppitapauksia tai keskiverto-yksilöitä, vaan yksikin poikkeus kumoaa säännön ja asiaa täytyy siis miettiä uudelleen. Laadullisen tutkimuksen ydin onkin havaintojen tuottamisessa ja tulosten tulkinassa. (Alasuutari 1993, 14-27.)

Syrjälä ja Numminen (1988) ovat myös sitä mieltä, että kvalitatiivinen tieto kootaan välittömässä kosketuksessa tutkittavaan ilmiöön. Näin ollen laadullinen tieto voi olla myös ristiriitaista. Grönforsin (1985, 146) mukaan kvalitatiivisia menetelmiä käyttävä tutkija tukeutuu sekä deduktiiviseen että induktiiviseen logiikkaan. Se, miten tutkija valitsee ongelman ja millä tavalla hän lähestyy tutkimusongelmaansa, on deduktiivisen päättelyn tulos. Tällä tavoin ajateltuna voidaan analysointi jakaa kolmeen päävaiheeseen:

- 1) Abstrakti mielikuva kohderyhmästä ja sen luonteesta sekä mielikuva strategioista, joilla kerättyä aineistoa voidaan lähestyä.
- 2) Kokemusperäisen tutkimusaineiston järjestäminen ja yksityiskohtainen tarkastelu edellisen pohjalta.
- 3) Tilannekohtainen analyysi, jossa yhdistetään käsitteellinen ja kokemusperäinen toisiinsa loogiseksi kokonaisuudeksi.

Tällainen inhimillinen ajattelu ja toiminta ovat tehokkaimpia silloin, kun käsitteellisyys ja kokemusperäisyys yhdistetään järjestelmällisesti toisiinsa. Myös kvalitatiivinen tutkimusstrategia, aktiivinen kvalifiointi, tukee tätä ajatusta. Tällöin se pyrkii ottamaan huomioon mahdollisimman suuren määrän ihmisten toimintoja ja asioita, eikä ylikorosta niiden useutta, toistuvuutta tai korrelaatioita. (Grönfors 1985, 146-147.)

9.5 Tutkimuksen luotettavuus

Kvalitatiivinen tutkimus ei ole yhtenäinen metodi. Siihen kuuluu useita erillisiä tekniikoita, jolloin siihen ei ole voitu määritellä yhteistä luotettavuuskäsitettä. Luotettavuuskäsitykset perustuvat olettamukseen, että olemassa on yksi todellisuus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuitenkin oletetaan, että todellisuuksia voi olla useita. Tutkija tuottaa oman näkemyksensä ja viittekehäyksensä kautta tietyn näkökulman. (Peltokallio 1996, 26)

Tutkimuksen luotettavuus kuvaa sitä, miten tutkimuksessa tehdyt johtopäätökset vastaavat todellisuutta, josta ne on saatu (Syrjälä ym. 1988, 136). Kvalitatiivisen tutkimuksen validiteetti perustuu tutkimusprosessin yksityiskohtaiseen kuvaamiseen. Mitä tarkemman kuvan tutkimusraportti antaa kenttätöprosesseista, sitä validimpaa tutkimus on. (Grönfors 1982, 178.) Kvalitatiivinen tiedusteleminen on tutkimuksen työkalu ja validius sen ydin (Patton 1990, 14). Raportin on kuvattava todellisuutta niin, että se tuottaa lukijalle sijaiskokemuksia, joiden perusteella tämä voi arvioida sitä, miten tutkimus vastaa kuvaamaansa todellisuutta (Grönfors 1982, 173-174; Syrjälä ym. 1988, 137). Tutkijan on pohdittava tekemisensä luotettavuutta, jotta olisi myös perusteita hylätä tai hyväksyä tehdyt ratkaisut (Eskola & Suoranta 1996, 167). Tutkijan tehtävänä on siis varmistaa

aineiston ja analyysin luotettavuus tulkintojen ja johtopäätösten suhteen. Luotettavuus onkin ensisijaisesti tutkijoiden kykyä tulkita tutkittavien henkilöiden ilmaisemia merkityksiä rehellisesti. (Peltokallio 1996, 16.)

Tässä tutkimuksessa uskottavuutta lisää tutkijoiden määrä (2). Eri tutkijat näkevät tilanteissa eri asioita ja saavat myös erilaisia vastauksia. Heidän näkemyksensä voivat täydentää toisiaan muodostettaessa kuvaa tutkitusta ilmiöstä. Jos näkemykset ovat samansuuntaisia, niiden osoittama suunta on uskottavampi kuin jos kyseessä olisi vain yhden henkilön näkemys. (Grönfors 1985, 175-176; Syrjälä ym. 1988, 141-142; Eskola & Suoranta 1996, 169.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallisin luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 211.)

Tässä tutkimuksessa luotettavuutta kuvaa muun muassa se, tavoitetaanko vilttiketjussa pelaavia pelaajia ja se, kuinka yhtenäisen kuvan muodostamme vilttiketju-ilmiöstä. Täydentävätkö näkemyksemme toisiaan eli ovatko ne samansuuntaisia keskenään? Lisäksi luotettavuutta kuvaa myös se, kuinka todenmukaisena ilmiötä kuvaamme.

9.5.1 Reliabiliteetti

Syrjälä ja Numminen (1988, 145) ovat esittäneet tapaustutkimuksessa myös muihin tapaustutkimuksiin soveltuvia keinoja, joiden avulla toisia tutkijoita tai tutkimuksia voidaan käyttää reliabiliteetin osoittamisessa. Tapaustutkimuksessa voidaan siis tavallisesti kiinnittää huomiota siihen, kuinka yksityiskohtaisesti tutkimusprosessi on raportoitu, miten yksimielisiä ovat hankkeeseen osallistuneet tutkijat ja millaisia tuloksia on saatu eri metodien avulla. Kvalita-

tiivisen tutkimuksen validius perustuukin tutkimusprosessin yksityiskohtaiseen kuvaamiseen (Grönfors 1985, 178).

9.5.1.1 Sisäinen ja ulkoinen reliabiliteetti

Ulkoisesta reliabiliteetista voidaan puhua, kun käytetään samoja metodeja ja päädytään samankaltaisiin tuloksiin kyseisessä tutkimuskohteessa. Toisaalta ulkoinen reliabiliteetti voidaan saavuttaa, kun tutkija raportoi yksityiskohteisesti tutkimusprosessin eri vaiheet ja menetelmät. Tällöin lukija voi havaita, etteivät tulokset ole vain henkilökohtaisia intuitioita tutkitusta ilmiöstä. (Syrjälä & Numminen 1988, 143.)

Usean havainnoitsijan ja/tai tutkijan yksimieliset tulokset samassa tutkimuksessa kuvaavat sisäistä reliabiliteettiä. Kyse on siis siitä, voidaanko tutkijoiden riittävän yhtenäisistä havainnoista tehdä samankaltaisia ilmiöitä koskevia päätelmiä. Olennaista sisäisen reliabiliteetin kannalta on se, että havainnoijat ja haastattelijat ovat yksimielisiä esimerkiksi luokittelun yleisistä käsitteistä tai laadituista typologioista. (Syrjälä & Numminen 1988, 144.) Tässä tutkimuksessa pyrimme tutkijoina yhtenäistämään löytämämme ilmiötä koskevat päätelmät ja luokittamaan käsitteet.

9.5.2 Validiteetti

Validiteettiin liittyy reliabiliteetin (varmuuden) osoittaminen. Kerätyllä aineistolla on varmuutta silloin, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia. Tutkimusaineisto on aina validia, jopa sen sisältämät mahdolliset ristiriitaisuudetkin. Vaikka reliabiliteetti on mahdollista ilman validiteettiä, ei validiteetti ole mahdollista ilman reliabili-

teettia. (Grönfors 1982, 37, 175.) Kvalitatiivisen tutkimuksen reliabiliteettia tarkasteltaessa on otettava huomioon tutkijasta johtuvat tekijät, koska analyysin eri vaiheissa tutkija käy dialogia aineiston kanssa. (Eskola & Suoranta 1998, 212)

9.5.2.1 Sisäinen ja ulkoinen validiteetti

Aineiston sisäinen validiteetti kuvaa tutkijan tieteellistä otetta ja tieteenalansa hallitsemista (Grönfors 1985, 174). Tutkimusraportin on myös vastattava osallistujien näkemyksiä ja heidän määritelmiään tutkitusta tilanteesta (Syrjälä & Numminen 1988, 136). Aineiston sisäistä validiteettia (uskottavuutta) voidaan tarkistaa vähättelyn avulla. Aikaisempia tutkimuksia samantapaisesta ongelmasta voidaan hyödyntää teoreettisten johtopäätösten teossa. (Grönfors 1985, 174.)

Aineisto on haastattelututkimusta tehtäessä ulkoisesti validia (siirrettävää) silloin, kun haastateltava on antanut todenmukaisia tietoja kyseisestä asiasta. Todenmukaisten tietojen tarkistaminen voidaan tehdä vertaamalla eri haastateltavien samasta asiasta saatuja tietoja tai verrata haastattelutietoja toisella tavoin kerättyyn tietoon. Sen sijaan havainnointitiedon ulkoinen validiteetti liittyy ensisijaisesti tutkijaan itseensä. Havainnointitiedolla on ulkoista validiteettia silloin, kun tutkija on tehnyt oikeita johtopäätöksiä havainnoidusta tilanteesta tai kun tutkija kuvaa tilanteen juuri sellaisena kuin se on. (Grönfors 1985, 174, Eskola & Suoranta 1998, 212). Syrjälän ja Nummisen (1988, 142) mukaan tutkimuksella on ulkoista validiteettia silloin, kun tutkimus on käyttökelpoinen vastaanottajan kannalta ja tulosten käyttökelpoisuutta voidaan arvioida.

10 TULOKSET

Haastattelimme syksyllä 1998 15 juniorijalkapalloilijaa. Haastattelu tapahtui pelaajan kotona, kahden kesken haastateltavan kanssa. Eskola ja Suoranta (1996, 69) nostaa esille yksilöhaastattelun haastattelupaikan; se voi esimerkiksi olla haastateltavan koti, työpaikka, koulu tai joku muu vapaamuotoinen paikka. "Kotona haastateltaessa saa monipuolisemman kuvan haastateltavan elinolosuhteista, mutta siellä ei ehkä kaikista asioista kerrota yhtä vapaasti kuin neutraalimmassa ympäristössä." Joissakin tapauksissa tämä selvästi vaikutti haastattelun luonteeseen. Vaikka vanhemmat eivät olleet tilanteessa paikalla, he olivat kuitenkin läsnä. Osa pelaajista kertoi avoimesti kokemuksistaan, mutta osan vastaukset jäivät lyhyiksi, yhden sanan vastauksiksi. Tällöin jouduimme haastattelijoina tekemään heidän vastaukseensa liittyviä lisäkysymyksiä. Haastattelun edetessä avoimuus sekä luontevuus kuitenkin lisääntyivät. Osa pelaajista koki haastattelutilanteen hieman jännittävänä, mikä saattoi vaikuttaa haastattelutuloksiimme.

Varsinaisesta vilttiketju-ilmiöstä ei haastateltaviemme osalta voi suoranaisesti puhua, sillä pelaajat eivät itse kokeneet olevansa vaihdossa sen enempää kuin joukkueoverit. Poimimme kuitenkin haastateltavamme otteluiden seurannan perusteella ja haastattelimme niitä, jotka niissä peleissä saivat vähiten peliaikaa. Onko kysymys luotettavuudesta vai onko tämä lasten todellinen kokemus tilanteesta? Osa lapsista myönsi myöhemmin, että oli joutunut istumaan viltissä, mutta osa ei kokenut istuvansa, vaikka tutkijoina saimme asiasta toisenlaisen kuvan. Kokemus tilanteesta oli siis osalle todellinen, mutta jotkut pelaajat eivät ilmeisesti halunneet myöntää tätä ikävää asiaa.

Pelejä seurattessamme havaitsimme, että pienten paikkakuntien joukkueissa oli huomattavasti enemmän pelaajia kuin Jy-

väskylän joukkueissa. Pienempien paikkakuntien joukkueissa istui siis enemmän pelaajia vaihtopenkillä, pitkiäkin aikoja. Eräässä joukkueessa valmentaja laittoi vaihtopelaajat juoksemaan kenttää ympäri, kun he valittivat kylmyyttä penkillä istuessaan. Emme kuitenkaan haastatelleet näitä pelaajia (esimerkiksi Jämsänkoski), koska se olisi vaatinut suurempaa rahallista ja ajallista panosta tutkijoilta.

10.1 Jalkapalloharrastuksen aloittaminen

Monet lapsista olivat tulleet jalkapallon pariin kaverin, isoveljen tai vanhempien kautta, mutta osa myös omasta halustaan.

"No se alko siitä, ku meidän äiti vaan kysy, että sun pitäis niinku jotakin lajia harrastaa ja sitte mä vaan aloin jalkapalloa. Se vaan tuli niinku ensimmäiseksi vaihtoehoksi ja sitte mä aloin harrastaa sitä."

"Mä ehkä sen takia aloitin jalkapallon, ku mun isovelji pelas, mä oisin varmaan menny ihan minne vaan, jos se ois ensin menny johonkin, niin mä oisin menny johonkin, mihin vaan lajiin, johonkin ihan hölmöönkin, kuitenkin se meni jalkapalloon ja nyt se on ihan kivaa."

"Iskä sano jotain, et haluisit sä mennä jalkapalloon pelaamaan, niin mää sit lähin sinne. Valmentajakin asuu tossa naapurissa, vanha valmentaja."

Nämä tulokset vahvistavat aikaisempia käsityksiä siitä, että perhe on tärkein syy urheiluun osallistumiseen.

"Koulusta tuli semmoset tiedotteet, että nyt vois mennä semmoseen korttelijoukkueeseen ja sit sinne meni kavereita... Siinä oli yks kaveri, jonka kans mentiin harjotuksiin."

"Itse halusin mennä pelaamaan, vanhemmilla ja kavereilla ei ollut vaikutusta."

"No, ei ne (vanhemmat) puutu siihe, ne on mun omat lajit ja sillä selvä!"

"Ihan vaan itte halusin."

10.2 Muut harrastukset

Lähes jokainen haastateltava, myös tutkimuksen ainoa tyttö, harrasti jalkapallon ohella jääkiekkoa. Myös telinevoimistelu, pianon tai kitaran soitto, salibandy sekä pesäpallo kuuluivat lasten suosituimpien harrastusten joukkoon. Tämä kertoo osaltaan myös tehtäväsuuntautuneesta motivaatioilmastosta, johon liittyy kova työ, yhteistyöhön pyrkiminen ja ajatus siitä, että kaikki urheilijat, taitotasosta riippumatta, ovat tärkeitä joukkueelle (Roberts 1992, Duda 1997). Jalkapallon sekä muiden harrastusten ajankäytön suhteen lapset eivät kokeneet ongelmia. Ainoat ajankäyttöön liittyvät kommentit koskivat harjoituksia. Harjoituksia pidettiin tärkeinä, vaikka ne eivät aina niin mukavilta tuntuneetkaan.

"...ei ne aina niin mukavilta tunnu, jos vaikka ois kivempi olla jonkun kaverin kans kotona aina välillä, kuin mennä johonkin harkkoihin, mutta kyllä mä yleensä menen sinne aina."

10.3 Pelaajien fyysiset ominaisuudet

Haastateltavista 14 oli poikaa ja yksi tyttö. Iältään pelaajat olivat 10 - 12 -vuotiaita. Pituudeltaan he olivat 140 - 155 senttimetriä ja painoltaan 30 - 48 kiloa. Osa pojista oli silmämääräisesti pienikokoisia verrattuna joukkueovereihin ja ainoa tyttö oli huomattavasti isokokoisempi kuin ikäisensä pojat. Lisäksi pari poikaa oli silmämääräisesti ylipainoisia, mikä saattoi vaikuttaa heidän suoriutuksiinsa negatiivisesti.

Haastateltavistamme suurin osa oli syntynyt loppuvuodesta (kesä-joulukuussa). Ainoastaan vanhin, 12 -vuotias poika, oli syntynyt maaliskuussa.

10.4 Sosiaalinen ympäristö

Sosiaalista ympäristöä tarkastellaan jalkapallon viitekehksestä; tarkkaillaan valmentajien, vanhempien sekä kavereiden vaikutusta lasten motiiveihin.

"Kaveri pelasi sitä niinku ja mä tiesin, että se on hauskaa, kun mää pelasin aika usein kavereiden kanssa."

"Se on hauskuus, saa olla kavereiden kanssa."

Lasten tärkeimpinä pidetyt harrastusmotiivit olivat kaverit ja se, että heillä on hauskaa harrastuksessaan. Muita lasten motiiveja jalkapalloharrastukselle oli:

"Kun tekee maaleja, niin se tuntuu kivalta, oppii kaikkee ja saa kavereita."

"...ehkä se, että saa olla mukana."

"Pomputtelu on kivointa ja aion harjoitella kovasti."

Parasta jalkapallossa lasten mielestä oli siis pelaaminen, uusien taitojen oppiminen, harjoituksissa käyminen, maalien tekeminen, kaverit ja mukana oleminen. Nämä tulokset tukevat kirjallisuuskatsauksessa tarkastelemiamme tutkimuksia (Gould & Petlichkoff 1989; Weiss & Petlichkoff 1989; Smoll ym. 1988, 161) lasten osallistumismotiiveista organisoidussa liikunnassa.

Näyttää myös siltä, että sosiaalinen ympäristö ja pelitilanteet vaikuttavat lasten toimintaan sekä oppimiseen.

"Seuraan peliä, jos tulee jonkunlainen tilanne, niin katon, mitä siellä tehdään, meneekö ohi vai syöttäkö...tekee mieli mennä kentälle ja miettii, mitä jos ois ite tuossa tilanteessa, niin miten toimis."

Valmentaja, vanhemmat sekä joukkueoverit toimivat esimerkeinä pelitilanteissa. Lisäksi ulkoapäin, lähinnä vanhemmilta, tulevat tavoitteet olivat myös lasten tavoitteita. Useissa tapauksissa ryhmäpaine yhdenmukaisti toimintaa ja käyttäytymistä. Vanhempien, D-junioreiden (12 -vuotiaiden), joukkueissa ryhmän "johtaja" saneli ehdot joukkueen käyttäytymiselle pelitilanteissa. "Johtaja" erottui selvästi muista pelaajista myös ulkopuoliselle katsojalle kovaäänisyydellään. Tarkasteltaessa Evansin (1995) tutkimusta joukkueen valintatapahtumasta, voi tutkimuksemme perusteella päätellä, että joukkueen "johtajalla" on vahva vaikutus myös pelitilanteissa. Nuoremmat, F-juniorit (10 -vuotiaat), eivät olleet välttämättä tietoisia pelitilanteista; pelin seuraamisen ohella tärkeitä toimintoja olivat kavereiden kanssa puuhastelut, vessakäynnit ja muut ympäristön virikkeet (karkkikojut ja erilaiset urheilusuorituspaikat). Tämä

kertoo vilttiketjulaisten tilannemotivaatiosta sekä lapsen yleisestä kiinnostuksesta jotakin toimintaa kohtaan.

10.4.1 Valmentaja

Valmentaja koettiin motivoijana pidettiinpä hänestä tai ei. Valmentajaa kunnioitettiin ja lapset olivat tietoisia valmentajan pätevyydestä tehtävässään.

"...kyllä se aika hyvin tietää, kuka on paras."

"Se on semmonen topakka, se ei puhu turhia, se aina asiaa..."

Useat pelaajat olivat tietoisia myös siitä, kenelle palautetta annettiin sekä miten ja millaista palautteen tulisi olla.

"Semmonen, joka kannustaa pelaajia, sitte tulee se, ettei vaan seiso siellä tumput suorana ja kato peliä tai sitte vasta, ku tulee vaihtoon, vaan huutaa sinne kentällekkin ohjeita ja sitten tuota, no, aina välillä vois olla jotain piristettä, että ehkä käydään joukkueen kanssa vaikka jossain huvipuistossa."

"...joo silleen joukkuetta (koko joukkuetta koskevaa palautetta), ei se yksilöille anna, aina joskus se antaa yksilöillekin."

Hyvän palautteen antaminen siten, että valmentaja osaa kommentoida, mikä pelissä oli hyvää tai huonoa sekä positiivinen palaute, koettiin tärkeäksi. Valmentaja oli lapsille auktoriteetti ja kurinpitäjä. Tärkeää oli, ettei valmentaja korosta liiallista kilpailuhenkisyyttä pelaajien välillä.

Lapset toivoivat, että tavoitteet olisivat heidän ehdoillaan rakennettuja ja ehdottivat, millaista se heidän mielestään tulisi olla. Smithin ja Smollin (1990) tutkimuksessa lapset, joilla oli heikko itsearvostus, pitivät enemmän kannustavasta, suorituksia tukevasta ja ohjaavasta valmentajasta.

"Se ei koskaan, tai se vaan sillee niinku sanoo, mitä paranneltavaa elikä ei niinku tuu sanoo, että sä teit ton huonosti. Sit se yleensä kehuu, muuten silleen on hyvä ja reilu ja niinku antaa vapautta..."

"Valmentaja on ihan kiva, varsinkin verrattuna meidän ensimmäiseen valmentajaan, se ei ollu oikeen kiva, se asetti aina liikaa tavoitteita ja sit se aina vähä silleen, että jos ei voiteta, niin sitte putoaa tai jotain tämmöstä."

Edellä mainittu kommentti viittaa selvästi kilpailutavoitteita tärkeänä pitävään valmentajaan, minkä eräs poika oli havainnut. Tilanne oli kuitenkin muuttunut uuden valmentajan myötä, minkä poika koki helpottavana asiana.

Lähes kaikki lapset pitivät valmentajastaan. Hyvän valmentajan ominaisuuksia kuvataan seuraavasti: "sellainen, joka pitää kuria, ei huuda liikaa, kannustaa, ei painosta yhtään, vaikka menisi kuinka huonosti, ei karju yhtään, jos tekee virheitä". Fyysistä kontaktia pelaajan ja valmentajan välillä oli lähinnä olalle taputus. Hyvän pelin jälkeen valmentaja kehui pelaajia.

"Ei se moiti ikinä, se on ihan kiva valmentaja, kannustaa, että hyvä ja noin sitä pitää. Joo, taputtaa olalle, ei se ainakaan suutu, jos tekee

jonkun virheen. Ei tarvii olla parempaa valmentajaa, mulle ainakin kelpaa tuo."

"No, jos mä mokaan, niin ei se sano mitään, mutta jos onnistun, niin se vähän kehuu..."

"Yleensä se sanoo niinku, että kun haastattelussa kysyttiin joskus Jyväskylä-Cupissa, onko sitä tullu voittamaan, se sano, että pelaamaan vaan, mutta tietenkin se aina sanoo, että olishan sitä, kiva aina voittaa, mutta kunhan pelataan. Se on ihan hiljaa koko pelin ajan, paitsi sitten puoliajalla. Ei se huutele mitään, niinku edelliset valmentajat karju ihan kurkku suorana, mitä pitäs tehdä. Ei se huutele mitään, se puhuu kaikesta, mitä pitäs tehdä enemmän ja paremmin... Jos menee huonosti niin se sanoo, että hyvä yritys, hyvin meni."

10.4.2 Vanhemmat

Lasten vanhemmat toimivat aktiivisena taustajoukkona, joka puuhasi talkoovoimin lasten harrastuksen hyväksi. Lisäksi he kannustivat ja olivat usein mukana peleissä sekä harjoituksissa ja kuljettivat heitä sinne. Äidit huolehtivat useimmiten lastensa vaatetuksesta sekä ruokailuista. Isät olivat kuitenkin aktiivisempia lastensa harrastuksessa mukanaolijoita.

"Kai ne tykkää, ja jopa kuskaa ja kannustaa ja täälle..."

"Oikeestaan isi käy aina harjoituksissa enemmän ja sitte äiti vaan vähä protestoi sitä harjoitusten määrää..."

"Äiti pesee pelihousut."

Vanhempien joukossa oli myös kiireisiä vanhempia, jotka eivät töidensä vuoksi ehtineet seurata lapsensa harrastusta läheltä. He olivat kuitenkin kiinnostuneita kuulemaan, mitä harrastukseen kulloinkin kuului.

"No en mä tiiä, niillä on omia töitä, isi käy enemmän." (katsomassa pelejä)

Valitessamme haastateltavia usean peliseurannan perusteella silmiinpistävää oli vanhempien runsaus kentän laidalla. Lähes jokaisen lapsen äiti tai isä oli paikalla ja kannustus oli kovaa. Välillä näytti siltä, että vanhempien tavoitteet olivat korkeammalla kuin lasten omat tavoitteet. Kentän laidalta kuului ohjeita, neuvoja, kehumista ja torumista. Osa äideistä ja isistä seisoivat etukenossa, rintakehä pelialueella varpaat juuri pelirajan takana. Sieltä he antoivat neuvoja kuin valmiina pelastamaan vaikeaa tilannetta. Eräs isä hieman kauempana kiersi kenttää eikä jännittävässä tilanteissa voinut katsoa peliä lainkaan. Vanhemmat loivat peleihin kilpailuhenkisen ilmapiirin. Kuten sosiaalisessa oppimisessä käsittelimme, lapset käyttäytyvät usein vanhempien odotusten mukaisesti. Vanhempien tavoitteet ovat myös lasten tavoitteita, ja vanhemmat antoivat usein enemmän ohjeita kuin valmentaja.

"Kyllä ne sitte aina pelissä huutaa vähä kaikkee, että mitä pitäis tehdä."

10.4.3 Kaverit

Kaverit koettiin tärkeiksi ja omat kaverit olivat usein myös hyviä pelaajia. Joukkuetoverit olivat usein eri kavereita kuin koulussa. Lisäksi koulukaverit olivat yleensä

lasten parhaimpia kavereita, joiden kanssa vietettiin vapaa-aikaa.

"Ei ole parasta ystävää (joukkueessa), hyviä kavereita tietty kaikki... Se (paras kaveri) pelaa vastusjoukkueessa, se on samasta koulusta samalla luokalla. Ollaan oltu kaikki luokat samalla luokalla."

"(joukkuetovereista) Ehkä joitain semmosia, joitten kans silleen, ku pitää aina kahestaan vaikka harkoissa tehdä, niin sitte tekee."

"Ei nyt tallä hetkellä meidän joukkueessa (parasta kaveria), mutta on siellä hyviä kavereita kuitenkin."

Joukkueessa oli myös pelaajia, joista ei pidetty. Heidät koettiin näissä tapauksissa kuitenkin taitaviksi pelaajiksi.

"No yks... on se on vähä semmonen, se aina riehuu, tai no en nyt tiiä riehuu, mutta se on kumminkin silleen vähä ikävä... kyllä se aivan hyvä pelaaja on."

"No on jotkut. No, jos mä teen jonkun pienen virheen, niin ne moittii, en mä niin paljon välitä siitä..."

"Kyl ne joskus sanoo jotakin, joku aina, jos menee vähän pieleen ja kyllä ittekki sanoo joskus jotakin, jos joku vetää tyhjältä maalista yli... mut en mää mitenkään ala siitä maailmanloppua tekemään."

"On yks Antti (nimi muutettu), niin se aina häätää kaikki ihmiset. Se on tavallaan ihan hyvä pelaaja, mutta se aina joskus menee oman kenttäläisten kans sekaisin."

10.5 Voitto ja tappio

Voitto tuntui kaikista lapsista hyvältä ja tappio ei erityisesti harmittanut. Useimmat sanoivat, että tappiota ei enää seuraavana päivänä muistele. Mitä tärkeämpi ottelu tai turnaus oli kysymyksessä, sen harmittavammalta myös tappio lapsista tuntui.

"Voitto ja tappio ovat yhtä tärkeitä."

"Riippuu vähän pelistä, kuinka nopeasti tappion unohtaa. Jos on semmonen, ettei oo mitään väliä voittaako vai häviääkö, niin sitte menee saman tien ohi. Jos on joku semmonen vähä tasokkaampi, niin sitte se vähän aikaa jää mieleen, että voi hitsi, ku hävittiin."

"Tappio on tietysti aina paha ja ei silloin voi mitään. Ja silloinkin se vähän painaa, jos on pelannu hyvän ottelun ja niukasti hävinny, niin tietysti silloinkin. Riippuu pelin tärkeydestä, että ku on joku finaaliottelu, jonka on hävinny, niin se tietysti on tyhmää, mutta sarjapeli, jolla ei niinku oo mitään väliä. Niin ei oo kyllä koskaan käyny, mutta se saattaa sitte, se vähän riippuu, kyllä se aina tylsää on."

Vaikuttaa siis siltä, ettei kilpailuhenkisyyttä korostettu joukkueessa. Lapset kuitenkin ymmärsivät tärkeiden pelien merkityksen ja hyväksyivät myös sen, että silloin parhaat

pelaajat ovat kentällä. Suurin osa lapsista kertoi, että tämä on yleinen käytäntö: mitä tärkeämpi ottelu tai turnaus on kyseessä, sitä helpommin parhaimmat pelaajat pääsevät kentälle ja saavat eniten myös peliaikaa.

Kilpailun ja voiton korostuminen vaikeuttaa rehdin pelin sisäistämistä. Edistyminen vaatii tavoitteellisuutta, sitkeyttä, itseluottamusta, itsenäistymistä sekä omaa vastuuta.

Omiin ja toisten voittoihin voi suhtautua monella tavalla. Epäonnistuminen ja häviämisen tuottama pettymys on opittava kestämään ilman, että se lamauttaisi pitkäksi aikaa.

"Tappio ottaa tietysti päähän aina, ku häviö tulee. Pitää vaan olla pokkana siinä kättelyssäkin."

10.5.1 "Jälkipelit"

Niin sanottua jälkipeliä käydään pelin loputtua niin valmentajan johdolla kuin kotonakin. Jälkipelien osuus korostui lasten kotona, mikä oli luonnollista jo siksi, että valmentaja ei ollut useinkaan oma äiti tai isä. Kotona oli aikaa keskustella pelitilanteista muun muassa yhteisen ruokailuhetken yhteydessä. Fyysiset pätevyyskokemukset ja fyysinen suorituskyky olivat haastateltavillemme tärkeitä.

"Ihan kivaa se (voitto) on niiden mielestä, ei siitä mitenkään kakkua aleta leipomaan aina voittopelin jälkeen."

"Vanhemmat neuvoo pelin jälkeen ja antaa ohjeita aina mitä pitäis parantaa."

"Jos tulee tappio, niin äiti aina sanoo, mitä ois pitäny tehdä."

"Kyllä se iskä joskus sanoo, oliko hirveen hyvä vai oliko huono, mut ei se sillee mitenkään moi-ti."

Näyttää siltä, että tappiota käsitellään joukkueen sisällä enemmän kuin voittoa. Voitto on selvä tapaus ja lapset ehkä ymmärtävät sen merkityksen helpommin kuin tappion, jota yleensä käsiteltiin yksityiskohtaisemmin.

"Jos me hävitään, niin se (valmentaja) sanoo joi-tain, että ensi kerralla yritetään voittoa, voi-tosta sitte, ei se paljoo sano."

10.6 Minä pelaajana

Lapset kokivat olevansa pelaajina useimmiten keskitasoisia tai hyviä muihin joukkueetovereihin verrattuna. Lapsilla oli positiivinen minäkäsitys sekä korkea itsearvostus, mikä tu-kee Rosenbergin (1985, 209-210) käsitystä siitä, että se ei kuitenkaan tarkoita ylemmyyden ja täydellisyyden tunnetta.

"No ehkä se, kun tota mä oon siinä niin hyvä. En mä vihti jotain jääkiekkoa pelata, ku mä en oikeen pärjää siinä. Ja oon mä siitä ihan pienestä asti tykänny."

"No en mä nyt meidän joukkueen paras pelaaja oo, siinä jossain keskivälillä"

"En mä nyt itteeni pidä mitenkään joukkueen par-haana pelaajana enkä huonoimpana kumminkaan."

Monet haaveilivat tulevaisuudessa ammattipelaajan urasta, joko toiveena päästä maajoukkueeseen tai ammattilaiseksi.

Tavoitteet olivat useimmissa tapauksissa epärealistisia, mikä kuvastuu myös seuraavasta kommentista:

"Ammattilaiseksi, Hollannin liigaan."

Fyysinen suorituskyky on pojille tärkeää ja saattaakin olla, että pojilla on taipumus yliarvioida itseään torjuakseen heikkouden kokemukset. Lintunen (1995) toteaa, että lapsilla pelkkä mukana olo liikuntaharrastuksessa näyttäisi takaavan korkeat fyysisen pätevyyden kokemukset riippumatta todellisesta suorituskyvystä 13 ikävuoteen asti. Haastattelusta ainoastaan kaksi poikaa ja ainoa tyttö halusivat tulla vain paremmiksi pelaajiksi kuin mitä haastatteluhetkellä olivat. Heillä tavoitteet olivat realistiset.

Hyvän pelaajan kriteerejä olivat muun muassa hyvä tekniikka, juoksunopeus, maalintekotaito, laukaisukyky ja jalkatekniikka. Kriteerit tulivat usein oman idolipelaajan kautta (Litmanen, Ronaldo, Stoitzkow, Batistuta, Bergkamp).

"Aika hyvä. Olen erittäin hyvä pomputtelemisessa jaloilla...oon mä laskenu: 876, mutta kai ikinä ei kukaan usko kyllä, vaikka mä oon todistanu sen jollekin..."

10.7 Lasten kokemukset, ajatukset ja tuntemukset vilttiketjusta

Lasten mukaan vaihtopenkillä istutaan vuorotellen. Tärkeimmissä otteluissa parhaimmat pelaavat kuitenkin eniten. Vilttiketjusta keskusteleminen ei avautunut heti ensi kysymältä. Vähitellen paljastui, ettei vaihtopenkillä istuminen ole aina mukavaa. Vaihdossa istumisaika ja lasten omat mielipiteet siitä olivat hieman ristiriitaisia. Todellinen pelaaja-ikä oli lyhyempi kuin mitä lapset haastattelussa kertoi-

vat. Olisiko ollut heikkouden osoitus myöntää haastateltavalle istuvansa usein vaihdossa?

"Mä pääsen silleen ihan hyvin kentälle, että suunnilleen yhen puoliajan pääsen oleen kentällä."

"No meillä on silleen yleensä, että peluutetaan niinkö kaikkia tasapuolisesti, mutta sitte jos on joku kauhee EM-lopputurnaus, jonne on päästy, niin sitte ehkä otetaan vähä parempia kentälle."

"No, kyllä sen huomaa (että valmentaja peluuttaa joitakin enemmän kuin toisia) aina se tuntuu, kun ei pääse kentälle."

Osa pelaajista on havainnut istuvansa enemmän vaihtopenkillä kuin joukkuetoverit.

"No minä esimerkiksi joskus tavallisissa peleissä ehkä enemmän joudun istuun ja, no, ei siinä nyt niin suurta eroa oo, tietysti jonkun pitää olla aina enemmän ku muut tai joku on aina enemmän ku toinen. Ei sitä oikeen osaa määritellä."

Lapset kuvailivat ajatuksiaan vaihtopenkillä istumisesta seuraavasti: "ei siellä paljon mitään mieti, seuraa vaan peliä tai miettii, että pääsisipä kohta kentälle tai mitä itse olisin eri pelitilanteissa tehnyt". Osa sen sijaan kertoi kannustavansa tai seurustelelevansa toisten vaihtopelaajien kanssa.

"On se ihan hyvä seurata sitä peliä, tietysti joskus sillee vähä niinku suututtaa, että miksen mää päässy pelaamaan, mut yleensä se (valmentaja) antaa mun aina olla vähä aikaa kentällä."

Lasten kommentit paljastavat myös turhautuneisuuden tunteuksia kentän laidalla istumisesta. Turhautuneisuus koettiin tekemisen puutteena, mikä ilmeni lasten kinasteluna, pissalla sekä karkkikioskillä käymisinä. Harva lapsista jaksoi vain istua ja katsella muiden pelaamista intensiivisesti.

"Välillä aika tuntuu pitkältä, mä haluaisin mennä kentälle tekeen maaleja...tuntuuhan se joskus ikävältä."

"Mun vähä tekis mieli sanoo valmentajalle, että mä haluan kentälle, että oi, kun tulis uus valmentaja ja vaikka päästäis mut kentälle. En oo viittiny ikinä sanoa sille, yks kerta meillä oli Jussi (nimi muutettu) valmentajana, se ei kovin paljon mua päästäny kentälle, jos mä nössin jossain tilanteessa."

"Mää kattelen peliä ja mietin, mitä pitäs tehdä paremmin...ei se tietysti ihan kivaa oo, kivempaa ois kentällä."

Eräs poika koki, jos ei juokse tarpeeksi kentällä, niin joutuu vaihtoon. Vaihtopenkillä oleminen tuntui hänestä rangaistukselta heikosta suorituksesta. Tämä kommentti kertoo myös, kuinka tärkeitä fyysisen suorituskyvyn ja fyysisen pätevyyden kokemukset lapsille olivat. Pelejä, joissa pelaaja ei ollut päässyt lainkaan kentälle, oli joillakin ollut. Syy siihen oli, että pelaajia on paljon tai että turnaus on ollut pitkä. Seuraavassa pelaajien kommentteja siitä, miksi valmentaja istuttaa joitakin pelaajia:

"No, kun ei osaa pelata ja jotain muuta vastaavaa, tai sit jos tekee virheitä. Kyllä se ehkä osaa pelata, mutta jos se ei syöttele. Jos se ei syöttele

le, niin sit joutuu vaihtamaan, vaikka onkin siinä hyvä. Mä oon joskus ollu ihan hirveesti vaihtope-laajana, mut sit mä oon oppinu sen, että pitää syötellä."

"Jos menee just peli hyvin sillai, niin se (valmentaja) ei välttämättä halua vaihtaa sitten sitä (pelaajaa). Se (pelin kulku) voi mennä sekasi ja tietysti se paremmuuden mukaan."

"Aika tasapuolisesti ollaan vaihdossa, mutta on sitte joissain peleissä, jos me halutaan silleen ihan voittoon, että tarvitaan joku loppuottelu-paikka, niin kyllä sitte joskus joutuu istuun enemmän."

"No, aika hyvin ja silleen, että se peluuttaa kaikkia, vaikka on kuinka huono, niin tietyissä peleissä, ei välttämättä jossain jonkun turnauksen loppuotteluissa, silloin pelauttaa vain parhaita, mutta kuitenkin silleen, että kaikkia aina muissa, nuissa vähän pienemmissä peleissä."

Lapset olivat siis ehdollistuneet saavutettuihin pistemääriin, arvosteluihin, suoritukseen, onnistumiseen ja maaleihin. Jos tekee virheitä, joutuu vaihtopenkille.

Vaihtopenkille pääseminen tuntui joistakin lapsista myönteiseltä kokemukselta:

"No voi siellä olla kivakin istua, jos on ihan väsyny, eikä jaksa silleen. Määki yhdessä pelissä, ku oli semmonen turnaus, että oli yks vaihtopelaaja sen ansiosta, että meille tuli semmonen kolme vuotta nuorempi pelaamaan, yhen pikkuveli tuli, joka kans pelaa niin, semmonen sitte oli yks vaih-

topelaaja. Sitte ku ei yhtään jaksanu, ku oli neljä peliä peräkkäin ja oli vähä pää kipeä aamulla. Otettiin lääkettä ja meni maha sekasin, eikä pystynyt kunnolla syömään, niin sitte ei jaksanu pelata ja sitte meni vaihtoon. Sitä itekkin oikeen pyysi, että pääsen vaihtoon."

Pako sairauteen on Saarisen ym. (1991, 165) mukaan mitä selvimmin pakoreaktio. Se on usein tiedostamaton, ja sitä käyttävät kaikenikäiset ja se on yleinen irtautumismuoto. Tavallisesti se on heti palkitseva: saa helposti huomiota, myötätuntoa ja hoivaa osakseen. Jos pako sairauteen onnistuu, sekin palkitsee: pääsee pois stressiä aiheuttavasta tilanteesta ilman että itsetunto pahasti kolhiintuu. Kuitenkaan kokonaistilanne ei siitä parane. Ympäristö ei pitkään jaksu suhtautua myötämielisesti, ja se aiheuttaa lapselle lisää stressiä.

Erityisesti mieleen jäi silmälasipäinen pieni poika, joka koko pelin ajan pyysi valmentajaltaan päästä kentälle. Valmentaja täytti pojan toiveen vasta pelin viimeisillä minuuteilla, kun peli oli jo käytännössä ratkennut. Juostessaan kentän puoleen väliin, pilli soi pelin päättymisen merkiksi. Hän oli yksi joukkueen heikoimmista pelaajista. Myöhemmin selvisi, että kyseessä oli joukkueen valmentajan oma poika.

10.7.1 Epäonnistumisen pelko

Yleinen käsitys oli, että epäonnistumista ei tarvitse pelätä, koska valmentajakin sanoo, että virheiden teko ei haittaa.

"Jos on joku tärkeä mitaliottelu, niin kyllähän sitä silloin saattaa vähä niinku jännittää, jos

epäonnistuu, mutta ei sitä niin kauheesti tartte yleensä."

"Se nyt on taas, että siitä pelistä riippuen, mutta en määhän yleensä pelkää."

"Kyllä voi (epäonnistua joukkueessa), riippuu tietysti vastustajasta...voihan sielläki tietysti epäonnistua, jos sen yhen maalin päästää... mutta harjoituksissa ei voi niin pahasti (epäonnistua)."

Kiteytettynä epäonnistumisen pelko voidaan kuvata erään pojan itsevarmoin sanoin:

"Ei mun tarvi pelätä. Sellasta sattuu aina. Jari Litmanenkin tekee virheitä ja Ronaldokin, vaikka se on maailman paras."

11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 10 - 12 -vuotiaiden vilttiketjulaisten kokemuksia pelaamisesta, heidän ajatuksiaan omista pelitaidoistaan sekä heidän tuntemuksiaan viltissä istumisesta. Lisäksi halusimme tietää, miten vaihdossa istuminen vaikuttaa lapsen innostuneisuuteen, valmentajasuhteeseen sekä mikä on vanhempien vaikutus lasten lajivalinnassa.

Suoritetuissa haastatteluissa oli mukana kaikkiaan 15 jalkapalloilijaa neljästä eri Jyväskylän seudun joukkueesta. Haastateltavat olivat 10 - 12 -vuotiaita, 14 poikaa ja yksi tyttö. Haastateltavat lapset valittiin usean peliseurannan perusteella niistä pelaajista, jotka saivat vähiten peliaikaa. Osa haastateltavista ei saanut peliaikaa lainkaan tai vähimmillään vain kahden minuutin ajan ja enimmillään toisen puoliajan eli kahdenkymmenen (20) minuutin ajan. Niille pelaajille, jotka kuuluivat vakioketjuihin, suoritettiin vaihtoja jatkuvasti, jolloin peliaika oli huomattavasti pidempi yksittäisiin vaihtopelaajiin verrattuna. Huomioitavaa oli myös se, että jokin ketju tai yksittäinen pelaaja pelasi koko puoliajan ilman vaihtoja.

Kvalitatiivista tutkimusta ei vilttiketju-ilmioistä ole aikaisemmin tehty, mikä teki tutkimuksesta erityisen haasteellisen. Emme myöskään löytäneet aihettamme käsitteleviä kvalitatiivisia tutkimuksia tavoiteorientaatiosta tai minäkäsityksestä, joista on olemassa kvantitatiivisia eli määrällisiä mittareita. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset on taulukoitu, mikä helpottaa tulosten luettavuutta (taulukko 3), ja taulukko on tehty tutkimuksen tavoitteiden sisällön suhteen. Tutkimuksen tavoitteet on esitetty omina kohtinaan, joita vastaa keskeisin tutkimuslöytö.

Taulukko 3 Tutkimuksen tavoitteet ja keskeisimmät tutkimuslöydökset.

Tutkimukselle asetetut tavoitteet	Keskeisimmät löydökset vilttiketjussa istuvista lapsista
1. Lapsen antropometriset ominaisuudet sekä syntymäkuukausi	1. Silmämääräisesti joukkuetovereitaan pienikokoisempia sekä enimmäkseen loppuvuodesta syntyneitä
2. Lapsen motiivit: ulkoinen/sisäinen, tehtävä/kilpailusuuntautuneisuus, sosiaalisen ympäristön vaikutus lapsen motiiveihin	2. Lasten ulkoinen motivaatio oli vanhempien, kavereiden sekä valmentajien vaikutuksesta voimakas. Vanhemmat loivat kilpailusuuntautuneisuudellaan lapsilleen suorituspaineita. Lapset olivat kuitenkin enemmän tehtävä- kuin kilpailusuuntautuneita sekä sisäisesti motivoituneita harrastuksensa parissa.
3. Kokemukset, tuntemukset sekä ajatukset vilttiketjussa istumisesta, itsearvostus ja minäkäsitys	3. Lapset eivät kokeneet istuvansa viltissä, mutta ajatukset ja tuntemukset olivat usein ikäviä. Lasten itsearvostus ja kokemukset omista taidoista olivat pääosin hyviä ja jopa epärealistisia todellisiin taitoihin verrattuna.
4. Ikään vaikuttavat erot	4. Nuorimmilla (10-vuotiaat) pelaajilla oli vahva uskomus oppimiseen ja harjoittelun merkitykseen, jalkapalloilijana menestymiseen sekä uusien taitojen oppimiseen. Vanhemmat lapset kokivat oppimisen sen sijaan vaikeammaksi.

11.1 Sosiaalisen ympäristön vaikutus viltissä istuvan lapsen motiiveihin

Kavereilla on yhteyksiä lasten kehitykseen, mutta heidän vaikutuksensa on erilaista kuin vanhempien. Vanhemman rooli on pysyvää ja heidän vaikutuksensa laaja-alaista. Kaveriryhmissä ja joukkuelajissa yksilöön kohdistuu ryhmäpaine: ryhmä yhdenmukaistaa käyttäytymistä ja mielipiteitä. Huomion ja arvioinnin kohteina ovat eri osapuolet kuin kotona ja koulussa opetuksen yhteydessä. Erityisen huomion kohteeksi joutuvat muun muassa normeista ja rooleista poikkeamiset: selvästi erilaiset mielipiteet, erilainen käyttäytyminen, ulkonäkö, pukeutuminen. Tällä seikalla saattaa olla sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia. Sosiaalinen suosio säätelee vaikutusten luonnetta. Kaveriryhmässä voi joutua myös hyljeksityksi. Kiusanteko ja kiusaaminen on yleistä ja äärimuodoissaan hyvinkin piinallista. Seuratessamme pelejä emme kiusaamista kuitenkaan havainneet.

Kaveriryhmän sosiaalistava vaikutus ja kyky asettua toisen asemaan on osa sosiaalista kehitystä. Suosio ryhmän sisällä ja hyväksyminen ovat tärkeitä. Ystävyysuhteet ovat merkityksellisiä varsinkin silloin, kun tapahtuu jotain oikein mukavaa tai kurjaa. Joukkueessa opitaan myös omaa käyttäytymisen säätelyä. Kaikilla haastateltavillamme on ystäviä joukkueessa, mutta parhaat ystävät löytyvät kuitenkin koulusta. Ystävät koetaan myös hyväksi tai samantasoisiksi pelaajiksi haastateltavan kanssa.

Yhteinen harrastus voi tutustuttaa toisiinsa erilaisista oloista tulevia ihmisiä. Yhteinen harrastus kiinteytti kaveri- ja ystävyysuhteita sekä loi yhteishenkeä. Kilpailutilanteissa taustaryhmän edustaminen koettiin kannustavana ja palkitsevana, edustettiinpa sitten seuraa, piiriä tai kansainvälisissä kilpailuissa koko maata. Pelkkä mukana oleminen oli monelle lapselle tärkeää, samoin kokemus jouk-

kueeseen kuulumisesta ja saavuttamisesta yhdessä joukkueetovereiden, valmentajan ja vanhempien kanssa jotakin yhteistä ja arvokasta. Lisäksi jalkapallo oli monen lapsen kotona yhteinen puheenaihe.

Vanhemmat olivat saaneet yhteisiä tuttavuuksia lasten harrastuksen kautta. Tämä ilmeni usean haastateltavan vanhemman kanssa käydyn keskustelun yhteydessä. Vanhemmat kertoivat, että jalkapalloon liittyvistä oheistoiminnoista on tullut yhteinen harrastus vanhemmille ja että he ovat saaneet uusia ystäviä muun muassa ulkomaille suuntautuneen pelimatkan yhteydessä. Entä jos lasten harrastuksesta tulee vanhempien harrastus? Lasten yhteinen hetki onkin vanhempien seurustelupaikka. Kuinka käy tuolloin valmentajan ja valmennettavan suhteelle, kun kentällä on useita auktoriteetteja? Mitä tapahtuu, kun valmentajan ja vanhemman ohjeet pelitilanteessa poikkeavat toisistaan? Kuinka ja milloin lapsi itsenäistyy/oppii tekemään omia ratkaisuja? Jäävätkö lasten omat tavoitteet taka-alalle?

11.2 Vilttiketjussa istuvat lapset

Pysyvään harrastukseen päätyminen on yhteydessä moniin yksilöllisiin ja ympäristön tekijöihin. Ruumiinrakenteeltaan ja lahjakkuudeltaan erilaisilla voi olla samanlaisia harrastuksia, mutta harvat jaksavat pysyvästi kiinnostua sellaisesta, mikä ei vastaa omia edellytyksiä ja mikä tuottaa jatkuvasti pettymyksiä. Jos lapsella on kykyjä ja edellytyksiä useanlaisiin toimintoihin, ympäristötekijät vaikuttavat kiinnostuksen suuntautumiseen. Mallit, esikuvat, kaveripiiri, ohjaus- ja harjoitusmahdollisuudet sekä etäisyys harrastuspaikkoihin vaikuttavat osaltaan jonkin harrastuksen yleisyyteen ja sen pariin ohjautumiseen. Lapsen harrastuksille onkin ominaista kokeileminen. Haastateltavistamme

lähes jokainen harrasti myös jotain muuta: eri urheilulajeja, musiikkia sekä lukemista.

Haastateltavistamme suurin osa oli loppuvuodesta syntyneitä ja suhteellisen pienikokoisia (pituus/paino) joukkueetovereihin verrattuna. Ainoa tyttö, jota haastattelimme, oli ikäisiään poikia isokokoisempi. Ehkä poikien joukkueeseen mukaan mahtuvan tytön täytyy olla fyysisesti vahva (isokoinen) tai taitava pelaaja, jotta hänet hyväksyttäisiin joukkoon. Vaikuttaisi siis siltä, että vilttiketjulaisia ovat loppuvuodesta syntyneet, joukkueetovereita pienikokoisemmat pelaajat.

11.2.1 Sosiaalinen oppiminen

Joukkueurheilijat oppivat seuraamalla toisten suorituksia. Haastateltavamme osasivat arvioida hyvin, kuka joukkueessa on hyvä pelaaja ja eritellä, mitkä kriteerit tekevät hänestä hyvän pelaajan. Myös omia ja toisten suorituksia vertailtiin. Joukkuepeleissä jokaisella pelaajalla on tietty rooli ja tehtävä (maalivahti, hyökkääjä, puolustaja) ja siten ympäristöllä on tietyt rooli-odotukset. Lapset oppivat nähdessään, kuinka ihannepelaajat toimivat kyseisessä roolissa. Myös vanhempien, valmentajan ja joukkueetovereid odotukset roolisuorituksesta sekä heiltä saatu palaute ohjasivat oppimista. Ei siis ihme, että vilttiketjulaiset usein turhautuivat kentän laidalla istumisesta. Toki peliä seuraamallakin oppii, mutta sitä ei koettu aina mielekkääksi eikä motivoivaksi.

Vilttiketjulaiset saavat vähemmän mahdollisuuksia pelata muiden lasten kanssa sekä vähemmän omakohtaisia kokemuksia eri tilanteissa toimimisesta. Hyvät pelaajat kehittyvät paremmiksi ja heidän pätevyyden kokemuksensa ja itsevarmuutensa lisääntyvät. Kuinka käy heikommille pelaajille, jos

ympäristö odottaa jo etukäteen kyseisen pelaajan epäonnistuvan roolisuorituksessaan?

Valmentaja on kiistatta joukkueen sosiaalisen vuorovaikutusverkoston tärkeä osa. Valmentajalla on joukkueessa virallisen asemansa tuomaa valtaa ja vastuuta, joiden perusteella hän viime kädessä päättää joukkueessa tehtävistä ratkaisuksista eli myös siitä, kuka pääsee kentälle ja ketkä istuvat vaihtopenkillä. Valmentajan vaikutus joukkueen sosiaaliseen ilmapiiriin on siis ratkaiseva.

Joukkuepelien on todettu kehittävän sosiaalisuutta ja sääntöjen kunnioitusta. Urheilu ei sinänsä kasvata nuorta hyvään eikä pahaan. Olennaista on urheilijan ja valmentajan suhde sekä joukkueen yleinen moraalit.

11.2.2 Itsearvostus ja minäkäsitys

Liikunnan harrastamisella on tärkeä merkitys fyysisen minäkäsityksen kehitysprosessissa. Tärkeää on, kuinka usein ja intensiivisesti jalkapalloa harrastetaan. Kilpaurheiluun osallistuminen vaikuttaa fyysiseen minäkäsitykseen. Onnistumisen kokemukset näyttivät lisäävän itsearvostusta ja -tuntoa. Ahon (1995) mukaan joukkuelajin harrastaminen kohottaa itsetuntoa poikien keskuudessa, kun taas tytöillä yksilölajeilla on suurempi merkitys itsetunnon kannalta. Sen sijaan Lintusen (1995, 46-55) tutkimustulokset ovat päinvastaisia. Tässä tutkimuksessa ei vertailla varsinaisesti tyttöjä ja poikia, koska haastateltavanamme oli vain yksi tyttö.

Nuoremmilla tutkittavilla (9 - 10 -vuotiaat) oli vahva usko oppimiseen ja harjoittelun merkitykseen, jalkapalloilijana menestymiseen ja uusien taitojen oppimiseen. He myös har-

joittelivat innokkaasti. Vanhemmat lapset (11 - 12 -vuotiaat) kokivat oppimisen jo hieman vaikeammaksi.

11.3 Vilttiketjulaisten tavoiteorientaatio ja motivaatiomasto

Suoritusmotivaatio vie kilpailemaan. Toisille riittää kilpaileminen itsensä kanssa, kehittymisensä toteaminen. Toisille kilpailu merkitsee pätevyyden ja paremmuuden osoittamista muihin verrattuna. Kilpaileminen tarjoaa vaihtelua ja elämänsisältöä: valmentautumisen kovaa työtä, jännitystä, palkintoja, juhlia, matkoja, julkisuutta ja sosiaalisia kontakteja. Yksilöllistä sen sijaan on motiivien tilannekohtainen painottuminen.

Mistä kilpailusuuntautuneet asenteet oikein tulevat?

"Valmentaja on ihan kiva, varsinkin verrattuna meidän ensimmäiseen valmentajaan, se ei ollu oikeen kiva, se aina liikaa tavoitteita ja sit se aina vähä silleen, että jos ei voiteta, niin sitte putoaa tai jotain tämmöstä."

"Vanhemmat neuvoo pelin jälkeen ja anta ohjeita, aina mitä pitäis parantaa."

Sosiaalinen ympäristö (vanhemmat, valmentaja, kaverit) vaikuttavat selvästi lasten tavoiteorientaatioon. Onnistuessaan lapset tunsivat itsensä päteviksi. Pätemisen kokemukset olivat myös yhteydessä ympäristöön. Mutta kuinka käy lapselle, joka kokee olevansa pätevä vain toteuttaessaan muiden asettamia tavoitteita? Vanhempien liian korkeat tavoitteet olivat joidenkin lasten kohdalla ristiriidassa lapsen edellytysten, mieltymysten ja tarpeiden kanssa. Lasten menestyminen saattoi olla myös vanhemmille tärkeä sosi-

aalisen pätemisen väylä. Turhautuuko vilttiketjussa istuva lapsi, jonka vanhemmat odottavat ja haluavat oman lapsensa onnistuvan?

Suorituspaineeet vaikuttavat yksilöihin eri tavoin. Osa lapsista asetti itselleen korkeita tavoitteita ja toiset taas ahdistuivat, jos eivät yltäneet hyviin tuloksiin. Joidenkin lasten vanhemmat olivat erittäin kilpailusuuntautuneita ja suoritusavoitteita asettavia, mikä ilmeni pelejä seuratesamme. Vanhemmat antoivat ohjeita sekä kannustivat lapsiaan parempiin suorituksiin kentän laidalla. Osa vanhempjen kommenteista viittasi pettymykseen epäonnistumisen yhteydessä. Juniorijalkapalloilijat olivat jatkuvasti, etenkin peleissä, kovan suoriutumispaineen alaisena, eivätkä kaikki selvästi kestäneet sitä. Lapset määritteliät menestymisen usein suoritusten perusteella. Tulevatko nämä asenteet vanhemmilta, valmentajalta, kavereilta vai jalkapalloilijalta itseltään? Vanhemmat voivat odottaa lapseltaan suorituksia, joihin he itse eivät ole yltäneet ottamatta huomioon, onko lapsella edellytyksiä tai kiinnostusta asiaa kohtaan (Saarinen ym. 1991, 183). Vanhemmat pönkittävät omaa asemaansa ja minäänsä lapsensa menestymisellä. Omaehtoinen, mieluisa harrastus saattaa muuttua työksi ja rasitukseksi. Tällöin lapsi voi kokea vanhempjen hyväksyvän vain menestyvän lapsen.

11.4 Tutkimusten pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä

Petlichkoff (1993, 54) arvioi, että lapset, jotka saavat vähän tai eivät lainkaan peliaikaa, jättävät harrastuksensa seuraavalla pelikaudella. Griffinin (1978) tutkimustulos osoittaa, että 95 prosenttia amerikkalaisista 9 - 15 - vuotiaista jalkapalloilijoista pelaisi mieluummin huonompitasoisessa joukkueessa kuin istuisi vilttiketjussa voittajajoukkueessa. Lapsille ei siis riitä vain harjoituksiin

osallistuminen, vaan he haluavat olla aktiivisina osallistujina myös pelitilanteissa. Lisäksi Petlichkoffin (1993, 54) tutkimustuloksista käy ilmi, että pelaajat, jotka istuivat vilttiketjussa, olivat vähiten kilpailusuuntautuneita. Heidän kokemansa kyvykkyyden ja tyytyväisyyden taso oli merkittävästi alhaisempi kuin joukkueen muilla pelaajilla. Kuitenkin pelikauden lopussa vilttiketjulaisten kokema kyvykkyys ja kilpailusuuntautuneisuus kasvoi satunnaisesti.

Nuorten urheilun keskeinen ongelma on pelistä putoaminen ja syrjäytyminen. Niemelän seurantatutkimuksessa (n=5227) urheiluharrastuksen lopettamisen syitä olivat seuraavat: muu tekeminen ja harrastukset, useat harjoituskerrat, vaikeus löytää sopiva laji, epämieluisa tai huono valmentaja, menestymisen liika korostuminen ja pakko, valmentajan tai joukkueen puuttuminen, valmennuksen taso, omien kykyjen riittämättömyys, liian yksipuolinen harjoittelu tai se, ettei jäänyt aikaa muille harrastuksille tai kavereille. (Karvinen 1995.) Usein liian varhain ja liian vaativana aloitettu urheiluvalmennus saattaa johtaa lupaavan urheiluran vaikeutumiseen tai katkeamiseen, jos menestysmotiivit ovat lähtöisin vanhemmilta tai valmentajilta (Piilinen 1995).

Lapset, jotka jättivät urheilun negatiivisista syistä (liika kilpailusuuntautuneisuus, kilpailustressi, epämieluisa valmentaja) luottivat vähemmän itseensä. Lisäksi heillä oli negatiivisempi asenne urheilua kohtaan ja he olivat vähemmän kiinnostuneita fyysisestä aktiivisuudesta kuin positii-visesti asennoituvat. Yksi syy lasten urheilun lopettamiseen oli, etteivät he tunteneet olevansa tarpeeksi hyviä mahtuakseen joukkueeseen. Nuorista urheilijoista 67 prosenttia lopetti harrastuksensa 7 ja 18 ikävuoden välillä, jolloin syynä oli liiallinen kilpailutavoitteisuus. Lisäksi lapsista ja nuorista 80 prosenttia jää pois organisoidusta urheilusta saavuttaessaan 17 vuoden iän. Lopettamissyiksi

mainittiin mielenkiinnottomuus, onnettomuudet, se, ettei urheileminen ole tarpeeksi hauskaa, taidot eivät kehity sekä epämiellyttävä valmentaja. (Petlichkoff 1993.)

11.5 Tutkimuksen tekemisen ja luotettavuuden arviointia

Etnografinen tutkimustapa oli mielekäs menetelmä tutkittaessa vilttiketjulaisia. Havainnoinnin ja haastattelun avulla saimme kokonaisvaltaisen kuvan vilttiketjusta ja sen vaikutuksista lasten tavoiteorientaatioon ja motivaatioilmastoon. Pääsimme lähelle joukkuetta vaikuttamatta sen toimintaan. Ennen peliseurantoja syvennyimme vilttiketjuilmiöön sekä jalkapalloon. Pelitilanteiden sekä vaihtosysteemin seuraaminen sekä näistä keskusteleminen helpottui, kun tutkijoita oli kaksi. Seurasimme samaa peliä, mutta kumpikin vastakkain pelaavan joukkueen vaihtoa sekä lasten, valmentajien ja vanhempien toimintaa vaihtopenkillä ja kentän laidalla. Näin saimme kokonaisvaltaisen kuvan 10 - 12 -vuotiaiden sarjatoiminnasta, vilttiketju-ilmiöstä sekä sosiaalisen ympäristön käyttäytymisestä. Mielenkiintoista oli havaita, että lapset eivät varsinaisesti kokeneet istuvansa vilttiketjussa, vaikka he saivat vähiten peliaikaa. Näille lapsille mukana oleminen näytti täyttävän heidän toiminnan tarpeensa, mikä on sinänsä positiivista. Toisaalta, kun he ymmärtävät todellisen tilanteensa eli kokevat istuvansa viltissä, voi heidän haaveensa harrastuksen jatkumisesta romahtaa.

Olemme liikunnanopettajiksi valmistuvia, mikä luo omanlaisen viitekehyksen vilttiketjun tutkimiselle. Tarkkailimme asioita pedagogiselta kannalta ja pyrimme olemaan mahdollisimman objektiivisia, vaikka vilttiketju-ilmiö on kieltämättä negatiivissävytteinen. Tarkkailimme ja pohdimme vilttiketjua eri kannalta: epäilimme, analysoimme ja pyrimme muodostamaan yhtenäisen kuvan vilttiketju-ilmiöstä. Tavoit-

teenamme on herättää keskustelua ja ajatuksia vilttiketjuilmiöstä lasten urheilussa. Vilttiketju ilmentää jokapäiväisen elämämme ja yhteiskuntamme sosiaalisia rakenteita ja prosesseja; vahvat pärjäävät ja heikot jäävät jalkoihin. Kilpailun myötä karsiutuvat jyvät akanoista.

Aineistomme (n=15) oli kooltaan sopiva. Pystyimme käsittelemään aineiston jokaista haastateltavaa erikseen, analysoiden ja pohtien. Suuremman aineiston käsitteleminen olisi ollut hankalaa ja tuolloin kvalitatiiviselle tutkimukselle ominainen yksityiskohtainen ja syvällinen aineiston käsittely olisi kärsinyt. Haastattelussa pääsimme lähelle lasten kokemusmaailmaa, vaikka kaikkien haastateltavien luottamusta emme täydellisesti saavuttaneetkaan. Tuolloin lasten vastaukset jäivät lyhyiksi, muutaman sanan vastauksiksi, jolloin jouduimme haastattelijoina pohtimaan, kuinka paljon voimme ohjata haastattelua haluamaamme suuntaan. Pääosin lapset kuitenkin kertoivat avoimesti kokemuksestaan ja ajatuksistaan. Haastattelun jälkeen keskustelimme myös vanhempien kanssa lasten jalkapalloharrastuksesta sekä vanhempien osallistumisesta siihen.

Keräsimme ja litteroimme aineiston kesällä ja syksyllä 1998, mutta varsinainen analysoiminen tapahtui loppukeväällä 1999. Puolen vuoden aikana ehdimme prosessoida aineiston sisältöä ja saimme hieman etäisyyttä keräämäämme aineistoon. Tauko mahdollisti sen, että pystyimme uudestaan pohtimaan, kuinka luotettavaa ja varmaa aineisto oli. Tässä voidaan puhua aineiston kylläännyttämisestä. Etäisyys keräämäämme aineistoa kohtaan oli positiivista siinä suhteessa, että pystyimme käsittelemään sitä objektiivisemmin, kritisoimaan ja suhteuttamaan aineistoa omiin tavoitteisiimme. Toisaalta puolen vuoden aikana haastattelutilanteeseen liittyviä yksityiskohtia saattoi unohtaa.

Jatkotutkimukselle olisi sijaa vilttiketju -ilmiön alueella. Olisi mielenkiintoista selvittää vanhempien ja valmentajien tavoiteorientaatiota ja sitä, kuinka se vaikuttaa lasten tehtävä- tai kilpailusuuntautuneisuuteen. Toisaalta kiinnostavaa olisi tietää, mikä on vanhempien ja valmentajien tavoiteorientaation yhteys lasten sosiaaliseen oppimiseen. Myös seurantatutkimus niin jalkapallon kuin eri joukkueurheilulajien osalta sekä vilttiketjuilmiön vaikutuksia lasten myöhäisempään harrastamiseen (jatkuvuus tai lopettaminen), itsearvostukseen, minäkäsitykseen, tavoiteorientaatioon ja sosiaaliseen elämään olisi aiheellista. Vastaavan tutkimuksen voisi tehdä koulussa, jolloin kohteena olisivat oppilaat. Tutkimustulokset voisivat luoda kehyksen erityisesti koulun palloilutunneille, missä oppilaiden tasoerot ehkä selvimminkin näkyvät. Heikoimpien oppilaiden huomioiminen opettajan, sekä sitä kautta muiden oppilaiden, taholta voisi vaikuttaa liikunnan harrastukseen niin koulussa kuin vapaa-ajalla.

LÄHTEET

- Aho, S. 1985. Lapsen moraalinen kehitys Piagetin ja Kohlbergin teorian mukaan. Esitutkimus. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta, julkaisusarja A: 106, 4-8.
- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus.
- Ames, C. 1984. Achievement attributions and selfinstructions under competitive and individualistic goal structures. *Journal of Educational Psychology* 76(4), 535-556.
- Ames, C. 1992. Achievement goals, motivational climate and motivational processes. Teoksessa G.C. Roberts (toim.) *Motivation in Sport and Exercise*. Champaign, Illinois: Human Kinetics, 161-176.
- Ames, C. & Archer, J. 1988. Achievement goals in the classroom: Students' learning strategies and motivation processes. *Journal of Educational Psychology* 80(3), 260-267.
- Bandura, A. 1977. *Social Learning Theory*. Prentice Hall, New Jersey: Englewood Cliffs.
- Barrett, N.P., Smoll, F.C. & Smith, R.E. 1992. Effects of enhancing coach relationships on youth sport attrition. *The Sport Psychologist* 6, 111-127.
- Bergerone, C., Cei, A., Ceridono, D. & Formica, F. 1985. Motivations in the trainer-child relationship. *International Journal of Sport Psychology* 16, 150-157.
- Bowlsby, R.A. & Iso-Ahola S.E. 1980. Self-concepts of children in summer baseball programs. *Perceptual and motor skills* 51, 1202.

- Boyd, M. & Callaghan, J. 1994. Task and ego goal perspectives in organized youth sport. *International Journal of Sport Psychology* 22, 411-420.
- Buchanan, H.T., Blankenbaker, J. & Cotten, D. 1976. Academic and athletic ability as popularity factors in elementary school children. *Research Quarterly* 47, 320-325.
- Burns, R.B. 1979. *The self-concept. Theory, measurement and behaviour.* London: Longman.
- Burns, R.B. 1982. *Self-Concept Development and Education.* Dorchester: Dorset.
- Duda, J.L. 1989. Relationship between task and ego-orientation and the perceived purpose of sport among high school athletes. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 11, 318-335.
- Duda, J.L. 1992. Motivation in sport setting: A goal perspective approach. Teoksessa G.C. Roberts (ed.) *Motivation in sport and exercise.* Champaign, Illinois: Human Kinetics, 57-91.
- Duda, J.L. 1993. The development of children's motivation in the physical domain: a goal perspective approach. Teoksessa (toim.) *Developmental Issues in Children's Sport and Physical Education.* Department of Health, Kinesiology and Leisure Studies, Purdue University, USA. 6-14.
- Duda, J.L. 1997. "Movement and Sport in the Life-Cycle of Women-kongressissa, Lahdessa 27.7.-1.8.1997 pitämistä luennosta "Goal Perspectives and their Implications for an Active and Healthy Life among Girls and Women" referoiden kääntänyt Taru Lintunen. *Motivaatioilmastoon voi vaikuttaa; Liikunta ja tiede* 4, 4-7.

- Dweck, C.S. & Elliot, E. 1983. Achievement Motivation. Teoksessa E.M. Heterington (toim.) Handbook of child psychology 4: Socialization, personality and social development. 4. painos. N.Y.: Wiley. 643-691.
- Dweck, C.S. 1986. Motivational process affecting learning. American Psychologist 41(10), 1040-1048.
- Enkenberg, J. 1998. Uutta pedagogiikkaa etsimässä. Teoksessa M-L. Julkunen (toim.) Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. Juva: WSOY.
- Eskola, 1974. Sosiaalipsykologia. Helsinki: Tammi.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Evans, J. 1985. The process of team selection in children's self-directed and adultdirected games. Unpublished doctoral disseration, University of Illinois. 47-48.
- Evans, J. & Roberts, G.C. 1987. Physical competence and the development of children's peer relations. Quest 39(1), 23-25.
- Gorpe, P. 1984. Organisaatio ja johtaminen. Ekonomia -sarja, 89. Espoo: WSOY.
- Gould, D., Feltz, D., Weiss, M.R. 1985. Motives for participating in competitive youth swimming. International Journal of Sport Psychology 16, 126-140.
- Gould, D. & Petlichkoff, L. M. 1988. Participation motivation and attrition in young athletes. Teoksessa F. Smoll, R. Magill & M. Ash (toim.) Children in Sport 161-178. Champaign, IL.: Human Kinetics.
- Greendorfer, S. L. 1977. Role of socializing agents in female sport involvement. The Research Quarterly 18, 2, 304-309.

- Griffin, L.E. 1978. Why children participate in youth sports. American Alliance for Health, Physical Education, Recreation, and Dance, Kansas City, USA.
- Gruber, J.J. & Kirkendall, D.R. 1974 Effectiveness of motor, intellectual, and personalty domains in predicting group status in disadvantaged pupils. Research Quarterly 44, 423-433.
- Grönfors, M. 1985. Kvalitatiiviset kenttättyömenetelmät. Juva: WSOY.
- Haarala, S. 1995. Psyykkisen valmennuksen mallin kehittäminen: esimerkkinä taitoluistelu. Liikutapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntakasvatuksen laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Hallman, N. 1983. Lastenlääkärin näkemyksiä lasten urheilun. Liikunta ja tiede 2, 100.
- Harter, S. 1978. Effectance motivation reconsidered. Toward a developmental model. Human Development 21, 34-64.
- Harter, S. 1981. A model of mastery motivation in children: Individual differences and development change. Teoksessa W.A. Collins (toim.) Aspects on the development of competence. The Minnesota Symposium of Child Psychology 14. NJ.: Hillsdale, 215-255.
- Harter, S. 1988. Manual for the self-perception profile for adolescents. Unpublished manuscript. University of Denver, Colorado.
- Harter, S. 1990. Causes, correlates, and the functional role of global self.worth: A life-span perspective. Teoksessa J. Kolligian & R. Sternberg (toim.) Perceptions of competence and incompetence across the life-span. New Haven, CT.: Yale University Press, 67-100.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. Teemahaastattelu. Helsinki: Kyriiri.
- Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Juva: WSOY.

- Jersild, A. 1969. The self: Integration and development. Teoksessa H. Perkins (toim.) Human development and learning. California: Belmont.
- Jirkovsky, A.M. 1986. The relationship between participation in organized youth sports, perceived physical competence and self-esteem in young boys. Boston University. The degree of doctor of philosophy. Michigan: University Microfilms International 64-65, 77, 104-105.
- Kahila, S. 1993. Opetusmenetelmän merkitys prososiaalisessa oppimisessa. Auttamiskäyttämisen edistäminen yhteistyöskentelyn avulla koululiikunnassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Sisäsuomi.
- Kaijanaho, M. 1987. Nuoret kirjoittajina - maailmankuva ajattelevan ja kirjoittavan nuorison todellisuussuhteessa. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. Kasvatus 18, 4, 286-290.
- Kalliopuska, M. 1986. Nuoret pesäpalloilijat. Moniste.
- Kalliopuska, M. 1989. Empathy, self-esteem to active participation in Finnish baseball. Perceptual and Motor Skills 65, 107-113.
- Kalliopuska, M. 1994. Itsetunto. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kalliopuska, M., Miettinen, P., Nykänen, H. 1995. Putoankopelistä? Mestarioffset Oy, Vantaa.
- Karvinen, J. 1995. Lasten ja nuorten urheiluharrastuksen pysyvyys. Liikunta ja tiede 5-6 (liite), 11-12.
- Keltinkangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.
- Komulainen, A. 1993. Jalkapallo on kuin sosiaalityötä. Liikunta ja tiede 5, 60
- Kuusinen, J. 1995. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY.
- Lintunen, T. 1987. Perceived physical competence scale for children. Scandinavian Journal of Sports Sciences (9)2, 57-64

- Lintunen, T., Leskinen, E., Oinonen, M., Salinto M., Rahkila, P. 1993. Change, reliability and stability in self-perception in early adolescence- A four-year-follow-up-study. *International Journal of Behavioral Development* 18, 351-364.
- Lintunen, T., Rahkila, P., Silvennoinen, M. & Österback, L. 1984. Lasten fyysisen minäkäsityksen mittari. *Lii-kunta ja tiede* 21, 5, 225, 227-228, 231.
- Lintunen, T. 1995. Self-Perceptions, fitness, and exercise in early adolescence: A four-year follow-up study. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Sisäsuomi.
- Liukkonen, J. 1997. Enjoyment as an affective outcome of motivational orientation and perceived motivational climate. Teoksessa J. Bangsbo et al. (ed.) *Book of Abstracts 1. Second Annual Congress of the European College of Sport Science*. August 20-23, Copenhagen, Denmark, 158-159.
- Liukkonen, J. 1998. Enjoyment in youth sports: A goal perspectives approach. Jyväskylä: Kopijyvä & ER-paino.
- Longhurst, K., & Spink, K.S. 1987. Participation motivation of Australian children involved in organized sport. *Canadian Journal of Sport Science* 12, 24-30.
- Lonka, I. 1987. Vapaa kirjoitelma ja sen arviointi. Teoksessa A. Vähäpassi (toim.) *Todellisuuden kuvaamis-ta, pohdintaa ja arviointia edellyttäviä kirjoitustehtäviä ja niiden arviointi*. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. *Teoriaa ja käytäntöä* 6, 165-187.
- Marlowe, M. 1980. Games analysis intervention: A procedure to increase Peer acceptance of socially isolated children. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 51(2), 422-426.
- Martens, R. 1975. *Socialpsychology & physical activity*. N.Y.: Harper & Row.

- Miettinen, P. 1990. Jalkapallo. Teoksessa A. Mero, T. Vuorimaa & K. Häkkinen (toim.) Lasten ja nuorten harjoittelu. Jyväskylä: Gummerus, 368-373.
- Moberg, J. 1990. Urheiluharrastuksen aloittamisen ja lopettamisen syyt sekä urheiluharrastusmotiivien muutokset 10 - 15 -vuotiailla. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntakasvatuksen laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Murto, K. 1989. Kohti oppilaskeskeistä pedagogiikkaa. Jyväskylä, Jyväskylän koulutuskeskus.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helisinki: Painokaari.
- Nicholls, J. 1984. Achievement motivation: conceptions of ability, subjective experience, task choice and performance. *Psychological Review* 91(3), 328-346.
- Nicholls, J.G. 1992. The general and the specific in the developmental and expression of achievement motivation. Teoksessa G.C. Roberts (toim.) *Motivation in sport and exercise*. Champaign, IL.: Human Kinetics, 31-56.
- Olow, A.A. 1985. Gender as a determinant of some Nigerian adolescent self-concepts. *Journal of Adolescence* 8, 346-355.
- Orlich, T.D. 1973. Children`s sport - A revolution is coming. *Canadian Association for Health, Physical Education and Recreation Journal* 12-14.
- Pallokirja. 1997. SPL Keski-Suomi. Keuruu: Keuruskopio, 28-48.
- Pallokirja. 1998. SPL Keski-Suomi. Suomen Palloliitto, 35.
- Patton, M. Q. 1990. *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park, California: Sage.

- Pekkarinen, H. 1989. Lapsen fysiologiset valmiudet kilpa-urheiluun. Teoksessa T. Pyykkönen, R. Telama & J. Juppi (toim.) Liikkuvat lapset; Lapset liikunnan harrastajina ja urheilijoina. Valtion painatuskeskus. Helsinki: Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 114, 73-79.
- Peltokallio, L. 1996. Reflektiivisen ja kriittisen ajattelun kehittyminen fysioterapian opettajankoulutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Fysioterapian lisensiaatin työ.
- Peltonen, M. & Ruohotie, P. 1992. Oppimismotivaatio. Avanta-sarja no 29.
- Petlichkoff, L. M. 1993. Coaching Children: Understanding the Motivational Process. Sport Science Review. Boise State University: Human Kinetics 2(2), 48-61.
- Piilinen, H-O. 1983. Lapsipsykiatrin näkemyksiä lasten urheiluvalmennuksessa. Liikunta ja tiede 2, 97-98.
- Pölkki, P. 1978. Lasten minäkäsityksen kehittyminen, determinantit ja merkitys sosiaalisten taitojen kannalta. Katsaus kehityspsykologiseen minäkäsityskirjallisuuteen. Reports from the Department of Psychology. University of Jyväskylä, 206.
- Roberts, G.C. 1984a. Achievement motivation in children's sport. Teoksessa J. Nicholls (toim.) Advances in motivation and achievement. 251-281.
- Roberts, G.C. 1992. Motivation in sport and exercise: Conceptual constraints and convergence. Teoksessa G.C. Roberts (toim.) Motivation in sport and exercise. Champaign, IL.: Human Kinetics, 3-30.
- Roberts, G.C. & Treasure, D.C. 1992 Children in Sport. Sport Science Review 1(2), 46-59.
- Roberts, G.C., Kleiber, D.A. & Duda, J.L. 1981. An analysis of motivation in children's sport: The role of perceived competence in participation. Journal of Sport Psychology 3, 206-216.

- Rogers, C.R. 1986. Client-centered therapy. Witshire: Redwood, 503-504.
- Rosenberg, M. 1985. Self-concept and psychological well-being in adolescence. Teoksessa R.L. Leaby (toim.) The Development of the self. Orlando: Academic Press, 205-246.
- Saarinen, P., Ruoppila, I., Korhonen, M. 1991. Kasvatopsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto. Helsinki: Salpausselän kirjapaino.
- Salminen, S. 1989. Koululaiset arvostavat oppilastovereiden suosiota enemmän kuin urheilumenestystä. Liikunta ja tiede 26(1), 36-39.
- Sarlin, E-L. 1996. Liikunta minäkokemuksen tärkein osa-alue ala-asteella. Liikunta ja tiede 1, 39.
- Sarlin, E-L. 1996. Lasten minäkokemuksen tärkein vaikuttaja, liikunta. Liikunta ja tiede 6, 18.
- Sarlin, E-L. 1995. Minäkokemuksen merkitys liikuntamotivaatiotekijänä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuspaino ja Sisäsuomi.
- Smith, R.E., Smoll, F.L. & Curtis, B. 1979. Coach effectiveness training: A cognitive behavioral approach to enhancing relationship skills in youth sport coaches. Journal of Sport Psychology 1, 59-75.
- Smith, R.E. & Smoll, F.L. 1990. Self-esteem and children's reactions to youth sport coaching behaviors: A field study of self-enhancement processes. Developmental Psychology 26, 987-993.
- Smoll, F.L., Magill, R.A. & Ash, M.J. 1988. Children in sport. Human Kinetics.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: West Point.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatusteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. Oulu: Monistus- ja kuvakeskus.

- Takala, A. 1974. Uuden sukupolven vaihtoehdot. Jyväskylä: Gummerus.
- Telama, R. 1983. Lasten urheilun psykologisia näkökohtia. Liikunta ja tiede 2, 83, 85-87, 89.
- Telama, R. 1986. Mikä kiinnostaa liikunnassa liikuntamotiivaatio. Teoksessa P. Vuolle, R. Telama & L. Laakso (toim.) Näin liikkuvat suomalaiset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 151.
- Telama, R. 1989. Urheilu kasvatusympäristönä. Teoksessa T. Pyykkönen, R. Telama & J. Juppi (toim.) Liikkuvat lapset; Lapset liikunnan harrastajina ja urheilijoina. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu 114. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Telama, R. 1989. Kouluikäisten lasten liikuntaharrastus. Teoksessa T. Pyykkönen, R. Telama & J. Juppi (toim.) Liikkuvat lapset; Lapset liikunnan harrastajina ja urheilijoina. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu 114. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Uusikylä, K. 1994 Lahjakkaiden kasvatus. Helsinki: WSOY.
- Varto, J. 1996. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Tammer-Paino.
- Vuorinen, R. 1983. Toiminnan määräytymisen ja "minän" kehityksen ongelma psykologiassa. I, II, III. Helsingin yliopiston psykologian laitoksen soveltavan psykologian osaston julkaisuja 1, 2 ja 3.
- Välimäki, I. 1980. Lasten urheiluvalmennus. Duodecim 96: 1-4.
- Välimäki, I. 1983. Liikunnan vaikutus lasten kehitykseen. Duodecim 99, 85-91.
- Weinberg, R.S. 1981, Why kids play or do not play organized sports. Physical Educator 38, 71-76.

- Weiss, M.R., McAuley, E., Ebbeck, V. and Wiese, D.M. 1990. Self-esteem and causal attributions for children's physical and social competence in sport. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 12, 21-36.
- Weiss, M.R., and Horn, T.S. 1990. The relation between children's accuracy estimates of their physical competence and achievement-related characteristics. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 61(3), 250-258.
- Weiss, M.R., Petlichkoff, L.M. 1989. Children's motivation for participation in and withdrawal from sport: Identifying the missing links. *Pedatric Exercise Science* 1,195-211.
- Yang, X. 1997. A Multidisciplinary analysis of physical activity, sport participation and dropping out among young finns. -A 12-year follow-up study. Jyväskylä: Kopi-Jyvä & ER-paino.
- Österback, L. 1987. Fyysinen kasvu ja kehitys urheilevilla lapsilla. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) *Liikkuva nainen. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu* 109. Lappeenranta: Etelä-Saimaan Kustannus.

HAASTATTELURUNKO

1. HENKILÖTIEDOT:

- ikä
- pituus
- paino
- sukupuoli
- onko sinulla ihannepalaaajaa? Kuka?
- oma tavoite

2. VANHEMMAT/KAVERIT/SISARUKSET:

- tykkääkö vanhemmat, että pelaat jalkapalloa?
- kannustus (yksilöä/seuraa kannust.), kentän laidalla, matkoilla
- mukanaolo, kuljetus harjoituksiin/peleihin
- palaute: hyväksyy vai arvostelee, "jälkipeli" (neuvot, ohjeet)
- miten suhtaudutaan voittoon/tappioon?
- joukkueen paras ystävä, onko se hyvä vai heikompi pelaaja
- onko joukkueessasi ikäviä kavereita, ovatko he hyviä/heikkoja taidoiltaan

3. VALMENTAJA

- tukeeko suoritusta/tulosta
- palautteen antaminen: kannustus, moittiminen
- fyysinen kontakti
- kuka istuu ja miksi?
- millainen on mielestäsi hyvä valmentaja?

4. ITSETUNTO

- minä pelaajana: oletko hyvä/huono
 - onko kavereita joukkueessa
 - viihtyykö, onko hauskaa kavereiden kanssa pukukopissa, matkoilla, harjoituksissa?
 - mitä kaverit sanoo, jos onnistut/epäonnistut?
-
- mitä ajattelet vaihtopenkillä?

5. VOITTO/TAPPIO

- miltä tuntuu?
- koska/miten omassa lajissa?
- mikä on kivointa omassa lajissa?
 - olla mukana
 - istua penkillä
 - olla juottomies, vehkeiden kuljettaja
- voiko joukkueessasi epäonnistua, tarvitseeko epäonnistumista pelätä?